

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Факультет № 2
Кафедра українознавства

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА
УКРАЇНИ

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
до семінарських занять
ДЛЯ СЛУХАЧІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за напрямом підготовки «правоохоронна діяльність»

Харків
2019

Історія та культура України: методичні матеріали до семінарських занять для слухачів заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за напрямом підготовки «правоохоронна діяльність» / укладачі: Чорний І.В., Перцева В.А., Іванов С.Ю. – Харків, Харківський національний університет внутрішніх справ, 2019. – 52 с.

Рецензенти:

Солошенко О.М. – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Харківського національного університету будівництва та архітектури

Дедурін Г.Г. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави та права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

© Чорний І. В., Перцева В. А., Іванов С. Ю., 2019
© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2019

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Виховання патріотизму та національної самосвідомості – справа вкрай необхідна і дуже непроста. Пріоритетним напрямком національно-патріотичного виховання на сучасному етапі повинно стати формування поваги до власної історії та культури. Загалом вивчення історичного досвіду та духовних цінностей народу є найважливішим стабілізаційним фактором суспільного життя та актуальним для фахової підготовки сучасного правоохоронця. В умовах глобалізації та сучасного розвитку знань і технологій національне виховання потребує філософсько-світоглядного осмислення історичної спадщини, культурно-мистецького насичення виховної системи в Україні, розробки концептуальних засад художньо-естетичного виховання особистості та спрямування їх в русло чіткої орієнтації на національні традиції з урахуванням європейського досвіду розвитку фундаментальних демократичних цінностей громадянського суспільства. Безкультур'я сприяє виникненню конфліктів, непорозуміння, свавілля і кризи в суспільстві. Тому особливого значення набуває здатність саме правоохоронця орієнтуватись у національній історії та системі цінностей національної культури. Історія та культура України вивчає минуле нашого народу на основних землях його проживання, а також історію його предків від найдавніших часів до сьогодення.

Предметом цієї дисципліни є закономірності виникнення і розвитку людського суспільства на території України, а також дослідження основних культурних явищ, аналіз основних складових зовнішнього та внутрішнього світу українця; аналіз і обґрунтування філософсько-культурологічних та соціально-політичних особливостей українства, зокрема історичні метаморфози українського менталітету та їх причини, рівень культурних досягнень українського народу.

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія та культура України» є вивчення закономірностей виникнення й розвитку різних форм державності на території України, витоків та генези найсуттєвіших політичних інституцій, а також ознайомлення слухачів із основами сучасних підходів до історії національної культури, особливостями історичного розвитку української культури. Програма курсу виходить із необхідності прищеплення слухачам навичок наукового аналізу, спрямованих на забезпечення самостійного осмислення закономірностей історичного розвитку, використання новітніх здобутків історичної науки у викладанні вітчизняної історії, досягнення наступності в історичній освіті на етапі вищої школи у порівнянні із загальноосвітньою школою.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Історія та культура України» є:

- розкриття суті людської діяльності, показ гуманістичних цінностей, наслідків цієї діяльності в історичному минулому і на сучасному етапі;
- засвоєння основних аспектів державницького розвитку України із стародавніх часів і до сучасності;

- формування патріотизму, розвиток національної самосвідомості, поваги до власної історії;
- розкриття сутності феномену національної культури, її ролі у життєдіяльності людини;
- засвоєння основних аспектів культурного розвитку України;
- формування пізнавальної творчості, критеріальних підвалин для виховання наукового світогляду, що забезпечує пріоритет людини та її цінностей над засобами діяльності і витратами;
- формування громадянської позиції шляхом засвоєння основних моральних норм і принципів життєдіяльності суспільства, їх трансформацій у переконання, якості характеру, життєвої поведінки;
- навчання практичних навичок роботи з історичними джерелами і науковою літературою.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни слухачі повинні:

знати:

- стан основних проблем історичної науки ;
- предмет і метод історії та культури України;
- суспільний лад та політичні системи на різних етапах розвитку української державності;
- цивілізаційні витоки і детермінанти української культури;
- загальнокультурний та мистецький феномен України у колі західноєвропейської та слов'янської культур;
- проблеми і труднощі становлення української державності в історичному розрізі.

вміти:

- використовувати історичний досвід української держави й українського державотворення в практичній діяльності для створення демократичної правової держави в Україні, для орієнтації в суспільно-політичному житті, оцінювання суспільних явищ і подій;
- аналізувати історичні документи за допомогою різних наукових методів, спираючись на принципи історизму, об'єктивності, зв'язку теорії з практикою;
- ідентифікувати явища української культури за їх історичною значущістю;
- аналізувати основні тенденції розвитку української культури в їх історичній ретроспективі й перспективі;
- самостійно робити правильне прогнозування у сфері суспільно-політичного життя України на підставі історичних знань.

Методика викладання дисципліни «Історія та культура України» передбачає оптимальне співвідношення теоретичних та практичних занять: лекцій та семінарських занять із використанням новітніх технологій навчання, виконання тестових та проблемних завдань, індивідуальні консультації з

викладачем за темами курсу, а також наполегливу самостійну роботу (підготовка доповідей та цільових виступів).

Дисципліна «Історія та культура України» викладається протягом одного семестру.

Загальний обсяг дисципліни – 3 кредити ECTS (90 годин). Передбачений навчальним планом підсумковий модульний контроль – екзамен.

Контрольні заходи містять поточний та підсумковий контроль.

РОЗПОДІЛ ЧАСУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ВИДАМИ ЗАНЯТЬ

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни		
	семінарські заняття	практичні заняття	лабораторні заняття
Тема № 1. СТАРОДАВНЯ І СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ	2		
Тема № 2. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКУ ТА КОЗАЦЬКО-ГЕТЬМАНСЬКУ ДОБУ (XIV - XVIII СТ)	2		
Тема № 3. УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ВІДРОДЖЕННЯ: ВИТОКИ, СУТНІСТЬ, НАСЛІДКИ (XIX – ПОЧ. XX СТ.)	2		
Тема № 4. УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ ТА КУЛЬТУРА У НОВІТНЮ ДОБУ (1917 – 2018)	2		
Всього з навчальної дисципліни	8		

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА № 1 СТАРОДАВНЯ І СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Семінарське заняття № 1 Стародавня і середньовічна історія та культура України

Навчальна мета заняття: Дати визначення національної історії та культури. Розібрати питання стосовно стану українських земель у період первісного суспільства, ранніх цивілізацій та княжу добу. Охарактеризувати досягнення культури цього періоду.

Навчальні питання:

1. Поняття і суть історії та культури України
2. Українські землі в період первісного суспільства: особливості історико-культурного розвитку
3. Античні поселення на території сучасної України
4. Становлення східнослов'янської державності з центром у Києві

5. Період роздроблення. Утворення Галицько-Волинського князівства і його роль у збереженні традицій східнослов'янської державності

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Розглядаючи *перше питання*, треба розкрити суть термінів «історія», «національна культура». Проаналізуйте основні елементи, необхідні для оформлення національної культури, торкніться проблеми періодизації історико-культурного процесу в Україні. Не можна не зауважити на проблемі розмежування понять «історія та культура населення території сучасної України» та власне «українська історія та культура». Друге поняття включає розвиток історії та культури українського народу протягом існування останнього як окремої, сталої етнічної спільності. Відповідно, перше значно ширше. Воно охоплює не лише історію власне української культури, а й історико-культурний розвиток усіх інших етнічних спільностей, що в давні чи пізніші часи мешкали на сучасній території нашої держави. Серед них маємо розрізнити історію та культуру історичних предків українського народу (населення давньоруських князівств, давньослов'янських племінних князів, праслов'ян та їхніх предків у межах сучасної України та найближчих до неї територій) та етносів, що мешкали на сучасному терені нашої держави, але мали або опосередковане відношення до етногенезу українців та їх історичних предків (кочові скіфи), або загалом не мали із ним майже ніякого зв'язку (північно-причорноморські греки чи кримські таври). Так само в історію культури України входить культурний розвиток неукраїнського населення (єврейського, польського, вірменського) на її терені за часів, коли українці вже становили етно-соціо-культурний феномен.

Необхідно охарактеризувати ментальні риси українця. Індивідуалізм і колективізм в українській традиції. Докладно розгляньте найвідоміші дослідження українського етносу крізь призму генези національного характеру. Які соціально-антропологічні типи «українця» існують в українській історії та культурі.

Під час опрацювання *другого питання* розкрийте поняття про первісні форми організації людей. Поява примітивних знарядь праці. Найпершими формами духовної культури первісної доби стали мислення й мова. Виникнення найпростіших свідомо виготовлених знарядь праці вже ознаменувало виникнення найпростіших уявлень, а вони, у свою чергу, мали передаватися або від одного члена колективу іншому, або як сукупність набутого досвіду переходити до наступного покоління. Отже, поряд із виникненням найпростіших уявлень виникла й найпростіша форма передавання інформації – звукові сигнали для їх позначення й передачі.

Розвиток засад раціональних знань, мистецтва. Зародження релігії, її початкові форми: тотемізм, фетишизм, анімізм, магія.

Якщо палеолітичні митці виділяли окремі фігури, мезолітичні створюють багатофігурні композиції із спільним змістом, присвячені частіш за все епізодам із життя мисливців, військовим подіям і битвам.

Неолітична революція. Одним із найвагоміших культурних наслідків неолітичної революції стало швидке збільшення населення. Цьому сприяли осілий спосіб життя, а також перехід до продуктивного господарювання, що у разі збільшило населення. Основою соціальних зв'язків стали не родинні зв'язки, а економічні стосунки. Праця і трудовий процес сприймалися як цілісність і тому на цьому етапі поділ праці був нехарактерний. Економічні та військові інтереси вимагали збереження дружніх стосунків між сусідніми общинами. Так виникли племена, а згодом – союзи племен.

Поява кераміки. Археологічні культури епохи неоліту. Слід торкнутися проблеми зростання позитивних знань людини. Ускладнення змісту образотворчого мистецтва, перехід до умовної манери. Еволюція релігії. В епоху енеоліту на території України виявлено трипільську культуру. Трипільські племена займали величезний простір Східної Європи: від Слобідської України до Словаччини і Румунії, від Чернігівщини до Чорного моря і Балканського півострова. Назвіть характерні особливості трипільської культури. Культура доби металів. Перший та другий великі суспільні розподіли праці. Нові форми мистецтва. Мегалітична архітектура (менгір, дольмен, кромлех). Зупиніться на особливостях цивілізацій кочових народів, що населяли українські землі у давнину. Сармати. Кіммерійці. Скіфська культура як синкретичний культурний феномен, що утворився внаслідок поступової і тривалої міграції на захід іранських кочових племен. Міфологія та релігійна система скіфів. Чому значного розвитку у скіфському суспільстві набуло декоративно-прикладне мистецтво, характерною ознакою якого була надмірна орнаменталізація? Що стало носієм епічної, релігійно-міфологічної та соціальної інформації у скіфів? Що таке «звіриний стиль»?

Під час обговорення *третього питання* зупиніться на ролі античної культури у подальшому розвитку європейської культури. Який вплив мала антична культура на культуру східних слов'ян. «Велика грецька колонізація» була грандіозною акцією, яка суттєво вплинула на світовий розвиток. Якщо в XI—IX ст. до н. е. міграції греків відбувалися в межах Егейського моря, то в наступні три сторіччя елліни розселилися на гігантській території, освоївши все Середземноморське узбережжя від Піренейського півострова, аж до Єгипту та Сирії, та побудувавши свої міста на берегах Чорного моря. Назвіть грецькі міста-колонії в Причорномор'ї. Тисячолітня історія античної цивілізації в Північному Причорномор'ї мала надзвичайно серйозні наслідки. Охарактеризуйте їх. Культура, що створювалась в античних містах Північного Причорномор'я, характеризується ознаками місцевої своєрідності. Розгляньте найбільш важливі галузі культурного життя населення античних міст Північного Причорномор'я: релігія, наука, писемність, освіта, театр, архітектура та мистецтво.

Починаючи розгляд *четвертого питання*, передусім слід звернути увагу на теорії походження слов'ян – міграційну та автохтонну. У чому їх сутність? Визначте, коли стався поділ слов'ян на три гілки (південних, західних, східних). Які племена, що вам відомі, належать до східних слов'ян? Охарактеризуйте їх

заняття, особливості суспільного ладу, духовний світ. Пригадайте, які протодержавні утворення існували у східних слов'ян, визначте їх місце розташування.

На межі VIII-IX ст. спостерігається прискорення політичної, економічної та етнокультурної консолідації східнослов'янських племен. Вкажіть чинники, що, на вашу думку, мали вирішальний вплив на появу єдиного державного утворення у східних слов'ян. Особливо слід наголосити на значенні процесу розпаду родової общини та формуванні феодальних відносин у східнослов'янському середовищі. Зверніть увагу на існування декількох теорій виникнення держави у східних слов'ян (норманської, антинорманської, хазарської тощо). За яких умов вони виникли та в чому їх сутність? Якої точки зору на виникнення держави у слов'ян дотримується більшість сучасних дослідників? Чому?

Фактична історія Київської Русі починається із походу новгородського князя Олега до Києва у 882 р., під час якого було приєднано південні та північні східнослов'янські племена. Чим був викликаний цей похід? Чому Олегу відносно легко вдалося посісти київський княжий престол? Визначте основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики князів Олега та Ігоря.

Розглядаючи правління княгині Ольги, слід звернути увагу на запроваджені нею реформи, її зовнішньополітичну діяльність. Князювання сина Ігоря та Ольги – Святослава (964-972) позначилось проведенням низки військових походів. Відкидаючи дипломатичні методи ведення зовнішньої політики притаманні Ользі, Святослав надавав перевагу силовим заходам. Вкажіть основні походи, здійснені цим князем та їх наслідки для зовнішнього і внутрішнього політичного становища держави.

Слід також зазначити, що піднесення і розквіт Київської Русі припали на правління князів Володимира Великого (980-1015) та Ярослава Мудрого. За часів Володимира Великого в цілому завершився процес збирання слов'янських земель, остаточно було встановлено кордони Київської Русі – найбільшої держави тогочасної Європи. Володимир зміг побудувати досить ефективний апарат державного управління, послідовно здійснивши адміністративну, військову, податкову реформи. Що саме вони змінили в державі? Звичайно найбільше значення мала релігійна реформа Володимира, а саме запровадження християнства. З'ясуйте причини цієї реформи, її основні етапи. Чому саме візантійське християнство обрав Володимир в якості державної релігії? Визначте ставлення різних соціальних груп до запровадження християнства. Окремо слід зупинитися на наслідках цієї реформи. Яким чином вона вплинула на внутрішнє та міжнародне становище Русі, розвиток культури? Поміркуйте, чи були у цієї реформи негативні наслідки.

Ярослав Мудрий продовжив політику свого попередника, спрямовану на укріплення держави, піднесення її міжнародного авторитету. Велику увагу цей князь приділяв розвитку освіти та культури. Наведіть конкретні приклади діяльності Ярослава у цій сфері. Пригадайте, який внесок цей діяч зробив у

законотворчу діяльність? Якими методами князь користувався, проводячи зовнішню політику? Що таке політика «шлюбної дипломатії»?

Торкаючись питання щодо політичного устрою Київської Русі, слід акцентувати увагу на еволюції цього державного утворення від дружинної форми державності до централізованої, а згодом федеративної монархії. Як ці зміни впливали на розподіл владних повноважень у державі? Характеризуючи соціально-економічні відносини, зверніть увагу на процес подальшого розшарування суспільства. На які основні соціальні групи розподілялось населення Київської Русі? Визначте механізм їх взаємодії. Яким чином відбувався розвиток сільського господарства, ремесел, торгівлі?

Зверніть увагу на особливості формування Київської держави. Що є першоджерелами культури Київської Русі? Дохристиянська культура Русі. Українська демонологія та традиційні звичаї й обряди українців. Розкрийте роль хрещення для подальшого розвитку української культури. Культурні зв'язки між Києвом і Константинополем. Візантійський канон та його інтерпретація на території Київської Русі. Ремінісценції язичництва у християнських обрядах. Двовір'я: потреба чи примус. Культурна стратифікація: лицарська (дружинна, шляхетська), міська, селянська культури. Етнічні та історичні витоки українського побуту. Охарактеризуйте зародження і розвиток шкільної освіти. Які літературні жанри отримали найбільше поширення в цю епоху? Назвіть найважливіші риси давньоруської літератури. Використовуючи приклади, розкажіть про жанрову і тематичну специфіку літератури Київської Русі. У чому церковні діячі бачили призначення творів мистецтва, що прикрашали храми? Особливості архітектури Київської Русі. Які запозичені (європейські, візантійські) та оригінальні (слов'янські) архітектурні форми використовувались у Київській Русі? Символіка архітектурних форм. Ікони Київської Русі. Мистецтво книжкової мініатюри.

Опрацьовуючи *п'яте питання*, зауважте, що після смерті Ярослава Мудрого у Київській державі дедалі помітнішими стали відцентрові тенденції. Окремі князівства починають виходити з-під влади Києва. Остання спроба зупинити ці процеси пов'язана з князюванням Володимира Мономаха (1113-1125). Що вам відомо про його діяльність? Правління цього князя лише призупинило розпад держави, але не припинило його. До початку XIII ст. Київської Русі, як єдиної держави, вже фактично не існувало. Які основні причини розпаду Русі, чи був не зворотнім цей процес? З'ясуйте значення Київської Русі в історії України.

Одними із перших наприкінці XI ст. курс на відокремлення від київського центру обрали Галицьке та Волинське князівства. Які фактори, на вашу думку, сприяли цьому? Згодом ці князівства об'єдналися у єдину Галицько-Волинську державу. Коли саме це сталося та хто відіграв вирішальну роль у процесі об'єднання? Що сприяло зближенню Галичини і Волині? Визначте основні етапи розвитку Галицько-Волинського князівства. Із чим пов'язаний тимчасовий занепад та розпад цього державного утворення у 1205-1238 роках? Нове піднесення Галицько-Волинської держави стає помітним у часи правління

Данила Галицького (1238-1264). Окресліть основні напрямки його внутрішньої та зовнішньої політики. Яким чином він побудував свої відносини із Золотою Ордою, країнами Західної Європи? Чому не відбувся спільний хрестовий похід західноєвропейців та Данила Галицького проти ординців? З'ясуйте причини поступового занепаду Галицько-Волинської держави та припинення її існування. Визначте роль Галицько-Волинського князівства в історії української державності. Наостанок визначте, якою мірою на розпад східнослов'янської держави вплинув початок монголо-татарської навали на руські землі? Принагідно зазначте особливості панування Золотої Орди на колишніх землях Київської Русі, характер її взаємовідносин із князівською владою, церквою, місцевим населенням.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Охарактеризуйте основні етапи давньої історії України та періоди розвитку Київської Русі.
2. Знайдіть та аргументовано поясніть сутність основних теорій походження слов'ян та формування їх державності.
3. Розкрийте ліричну складову української культури у контексті уявлень про український «національний характер» та «українську ментальність» (емоційна піднесеність, традиція кордоцентризму).
4. Охарактеризуйте міфомодель світу й людини у трипільській культурі.
5. Який з соціально-антропологічних типів українців, на вашу думку, є найбільш типовим для української самоідентифікації за умов сьогодення?
6. Зробіть порівняльний аналіз мистецтва грецьких міст Північного Причорномор'я з мистецтвом метрополії.
7. Чому мистецтво скіфів називається «звіриним»?
8. Які ідеї, на думку Ярослава Мудрого, повинен був втілювати собор Софії Київської?
9. У чому суть культурного впливу Візантії на Київську Русь?
10. Розкажіть про основні язичницькі культи давніх слов'ян.

ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

Варіант 1

1. **Яка ментальна риса українців є основою для всіх інших:**
 - а) культ жінки та матері;
 - б) зв'язок із землею;
 - в) кордоцентризм;
 - г) індивідуалізм.
2. **Термін, яким називають результат інтелектуальної і духовної творчості, що пояснює відношення людини до себе, до інших людей і до світу:**
 - а) комерційна культура;
 - б) духовна культура;
 - в) матеріальна культура;
 - г) масова культура.

3. Як називається форма первісної релігії, пов'язана з вірою у здатність людини впливати на інших людей, тварин та явища природи:

- а) фетишизм;
- б) магія;
- в) тотемізм;
- г) анімізм.

4. В якому з поховань скіфської знаті було знайдено золоту пектораль:

- а) у Чортомлицькому кургані,
- б) у кургані Куль-Оба,
- в) у кургані Солоха;
- г) у кургані Товста Могила.

5. На якому матеріалі не писали мешканці Північного Причорномор'я:

- а) на монетах;
- б) на кераміці;
- в) на пергаменті;
- г) на металі

6. Як називається перший колектив первісних людей:

- а) стадо;
- б) сім'я;
- в) община;
- г) рід.

7. Хто з греків одним із перших зробив опис території України та народів, що її населяли:

- а) Гомер;
- б) Гіппократ;
- в) Гесіод;
- г) Геродот.

8. Яка з подій відбулась останньою:

- а) неолітична революція;
- б) великі суспільні розподіли праці;
- в) заміна стадних відносин родоплемінними;
- г) виникнення писемності.

9. Яку первісну культуру, що знаходилась на території сучасної України, називали «культурою мальованої кераміки»:

- а) трипільську культуру;
- б) скіфську культуру;
- в) кіммерійську культуру;
- г) черняхівську культуру.

10. Що відображає так званий «Збруцький ідол»:

- а) міфологічні уявлення давніх слов'ян;
- б) розповіді про минуле давніх слов'ян;
- в) правові норми давніх слов'ян;
- г) моральні та релігійні заборони давніх слов'ян.

11. Скіфів називали:

- а) сонцепоклонниками;
- б) вогнепоклонниками;
- в) змієпоклонниками;
- г) зброєпоклонниками.

12. Подія, що в історії Київської Русі відіграла вирішальне значення в історії розвитку держави:

- а) хрещення Русі;
- б) заснування Києва;
- в) будівництво Софійського собору;
- г) об'єднання західних земель.

13. Хто з відомих діячів культури Київської Русі написав в XII ст. «Повість временних літ»:

- а) Кирило;
- б) Мефодій;
- в) Нестор;
- г) Іларіон.

14. Який князь почав розробляти зведення законів «Руська правда»:

- а) Володимир Святий;
- б) Ярослав Мудрий;
- в) Володимир Мономах;
- г) Данило Галицький.

15. Назвіть літературну пам'ятку Київської Русі, в якій йдеться про взаємозв'язок двох біблійних заповітів:

- а) «Слово про загибель землі Руської»;
- б) «Слово о полку Ігоровім»;
- в) «Слово про закон і благодать»;
- г) «Повість временних літ».

16. Церковнослов'янська писемність була створена Кирилом і Мефодієм

- а) 858 р. як переклад Апостола і Псалтиря;
- б) 860 р. як кирилиця;
- в) 863 р. як глаголиця;
- г) 862 р. як слов'янська мова.

17. Укажіть хибне твердження:

- а) зміна релігії на Русі пройшла без іноземного втручання;
- б) зразу після офіційного прийняття християнства язичництво було знищено;
- в) церква змушена була змиритися з визнанням елементів язичництва;
- г) процес введення християнства на Русі був дуже тривалим з IX до X ст.

18. До якого періоду європейської культури належить культура Київської Русі:

- а) середньовічного;
- б) бароко;
- в) класицизму;
- г) новітнього часу.

19. Скількох богів включав пантеон язичницьких богів кн. Володимира:

- а) 6;
- б) 7;
- в) 8;
- г) 9.

20. Літописання Київської Русі було започатковано у:

- а) Десятинній церкві 996 р.;
- б) Софійському соборі 1037 р.;
- в) Києво-Печерській лаврі 1051 р.;
- г) у княжому палаці 998 р.

Варіант 2

1. Національна культура – це

- а) культура нації, яка твориться національною культурною елітою;
- б) сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених нацією впродовж історії;
- в) культурні здобутки, що завдячують творчості конкретних виданих професійних культурних діячів, імена яких складають її славу.

2. Яка з рис є найхарактернішою для первісного суспільства кам'яної доби:

- а) суспільна власність на засоби виробництва;
- б) експлуатація людини людиною;
- в) розподіл праці;
- г) майнове розшарування.

3. Перехід від привласнення до виробляючих форм господарства відбувся:

- а) у ранньому палеоліті;
- б) у пізньому палеоліті;
- в) мезоліті;
- г) у неоліті.

4. Кирилівська стоянка – це стоянка:

- а) мисливців і рибалок;
- б) землеробів;
- в) скотарів;
- г) ремісників.

5. На який час припадає період Великої колонізації:

- а) на VIII – VI ст. до н.е.;
- б) на X – IX ст. до н.е.;
- в) на V – IV ст. до н.е.;
- г) на IV – III ст. до н.е.

6. Коли на території України з'явилися первісні люди:

- а) 0,5 млн. років тому;
- б) 1 млн. років тому;
- в) 0,7 млн. років тому;
- г) 1,5 млн. років тому.

7. Назвіть епоху, в якій виникло скотарство:

- а) палеоліт;
- б) мезоліт;
- в) неоліт;
- г) металева доба.

8. Як називається одне з первісних релігійних вірувань, пов'язане з вірою в існування надприродних істот (душі і духів):

- а) тотемізм;
- б) анімізм;
- в) магія;
- г) землеробський культ.

9. У мистецтві якого народу був розповсюджений «звіриний стиль»:

- а) у слов'ян;
- б) у скіфів;
- в) у сарматів;
- г) в індіанців.

10. В яку епоху розвивалась на території України трипільська культура:

- а) палеоліт;
- б) мезоліт;
- в) неоліт;
- г) енеоліт

11. Назвіть перші культові споруди з каменя, що з'явилися в епоху бронзи:

- а) дольмени;
- б) мастаби;
- в) піраміди;
- г) зіккурати

12. Період формування соціокультурного середовища Київської Русі:

- а) VIII – IX ст.
- б) IX –XIII ст.
- в) X-XI ст.
- г) XI-XII ст.

13. Зроблені від руки малюнки, багатобарвні ілюстрації, що їх виконували клейовими й іншими фарбами в рукописних книгах:

- а) фрески;
- б) ікони;
- в) мозаїки;
- г) книжкові мініатюри

14. Назвіть єдине жіноче божество у пантеоні часів Київської Русі:

- а) Ярило;
- б) Симаргл;
- в) Мокош;
- г) Сварог.

15. Перша християнська кам'яна споруда, збудована в Києві:

- а) Спасо-Преображенський собор;
- б) Десятинна церква;
- в) Софійський собор;
- г) Золоті ворота.

16. Для кого диякон Григорій в 1056-1057 рр. написав відоме Євангеліє:

- а) для посадника Остромира;
- б) для князя Мономаха Мстислава;
- в) для Ярослава Мудрого;
- г) для князя Святослава.

17. На честь якої події було збудовано Софійський собор в Києві:

- а) введення християнства;
- б) перемоги над печенігами;
- в) перемоги над татарами;
- г) одруження доньки князя Ярослава.

18. Як називається твір, написаний київським митрополитом Іларіоном:

- а) «Слово про загибель землі Руської»;
- б) «Слово о полку Ігоровім»;
- в) «Слово про закон і благодать»;
- г) «Повість минулих літ».

19. Ким було здійснено першу спробу хрещення Русі:

- а) Святославом;
- б) Ярославом Мудрим;
- в) Аскольдом;
- г) княгинею Ольгою.

20. Феномен «двовір'я» – це синтез

- а) язичницьких та християнських вірувань
- б) християнського віровчення та язичницької обрядовості
- в) християнської та язичницької Св. Трійці;
- г) язичницьких вірувань слов'ян та іудеїв.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ ТА ДОПОВІДЕЙ

1. Українська ментальність
2. Мегалітична архітектура на території України
3. Землеробські культури трипільців
4. Кургани — «піраміди південних степів»
5. Загадки Кам'яної Могили
6. Таємниця скіфської пекторалі
7. Пам'ятки причорноморської писемності
8. Дипломатичні відносини перших князів
9. Історичний портрет Володимира Великого
10. Історичний портрет Ярослава Мудрого
11. Київська Русь і монголо-татари: основні аспекти взаємовідносин
12. Данило Галицький – видатний державний діяч, дипломат, полководець
13. Архітектурні шедеври Київської Русі

14. Література Київської Русі

15. Культура Галицько-Волинського князівства

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Д. Історія України. К., 2016. С.9-40, 41-75, 76-89, 90-96
2. Греченко В. А., Кушнерук В. А., Режко В. А., Чорний І. В. Історія світової та української культури. К., 2002. С.16-37, 256-282, 283-308
3. Греченко В. А., Чорний І. В. Історія світової та української культури: Довідник. К., 2009. С.20-67, 151-173
4. Історія та культура України: навчальний посібник / Уклад. Дедурін Г. Г., Іванов С. Ю., Чорний І. В. Харків, 2017. С.3-6., 7-13, 13-22
5. Історія української культури. У п'яти томах [Текст] / Ред. Б.Є. Патон. К.: Наукова думка, 2001. Том 1: Історія культури давнього населення України / Ред. П.П. Толочко. 2001. 1136 с.
6. Крип'якевич І. П. Історія України. Львів, 1990.
7. Крип'якевич І. П. Історія української культури. К., 1994.
8. Попович М. В. Нарис історії культури України. К., 1998. С.7-22, 22-55, 56-119.
9. Субтельний О. М. Україна: історія. К., 1994. С.17-28, 56-60

ТЕМА № 2

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКУ ТА КОЗАЦЬКО-ГЕТЬМАНСЬКУ ДОБУ (XIV - XVIII СТ.)

Семінарське заняття № 2

Історико-культурний розвиток українських земель у литовсько-польську та козацько-гетьманську добу (XIV – XVIII ст.)

Навчальна мета заняття: З'ясувати основні тенденції національно-культурного розвитку українських земель у литовсько-польську добу. Визначити причини виникнення українського козацтва та утворення Запорізької Січі. Розглянути нові процеси в духовному житті України в епоху Нового часу. Охарактеризувати козацтво як явище історії та культури.

Навчальні питання:

1. Вхідження українських земель до складу ВКЛ. Зміни у литовській політиці протягом II пол. XIV – I пол. XVI ст.
2. Польська політика в українських землях. Люблінська унія 1569 р.
3. Релігійне протистояння. Берестейська церковна унія 1596 р. Особливості розвитку культури за часів литовсько-польської доби.
4. Виникнення українського козацтва. Запорізька Січ. Національно-визвольна війна 1648 – 1657 рр.

5. Українське бароко та культура Просвітництва в Україні.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Розглядаючи *перше питання*, слід зазначити, що послабленням Галицько-Волинського князівства у XIV ст. скористалися його сусіди – Литва та Польща, захопивши значну територію українських земель. Литовці, які на межі XII-XIII ст. зуміли створити досить міцну державу, потроху розширювали її межі спочатку за рахунок білоруських земель, а починаючи з 40-х рр. XIV ст. і українських. Першою до складу Литви за часів князя Гедиміна увійшла Волинь. Коли конкретно це сталося? Протягом 50-х – 60-х рр. XIV ст. до ВКЛ було приєднано землі Чернігово-Сіверщини, Київщини, Переяславщини та Поділля. Хто стояв тоді на чолі Литовської держави? Литовське проникнення мало свою специфіку, його інколи ще називають «оксамитовим». Як ви це розумієте? На яких засадах будувалися відносини литовських князів із руськими, із місцевим населенням? Як вирішувалося мовне, релігійне питання? Чи згодні ви з думкою, що ВКЛ можна називати Литовсько-Руським князівством?

Ситуацію для українських земель, що перебували у складі Великого князівства Литовського істотно змінило укладання у 1385 р., шляхом династичного шлюбу, Кревської унії між Литвою та Польщею. Які обставини передували цій події? Що саме змінилося в становищі українців після укладання унії? Чому? Охарактеризуйте політичний устрій Великого князівства Литовського. Визначте місце руських князівств у державній системі ВКЛ протягом XIV-XVI ст. Чи відбувалися якісь зміни? Якщо так, поясніть їх причини. Яким чином на політичне становище українських земель вплинули реформи князя Вітовта? Чому внаслідок цих подій погіршились стосунки між литовцями та українцями?

Вивчення *другого питання* слід пов'язати із тим, що паралельно з литовським відбувалося і польське проникнення в українські землі. Першим об'єктом польської експансії стала Галичина, остаточно приєднана до Польщі у 1387 р. Польська політика на українських землях значно відрізнялася від литовської. У чому саме полягали відмінності? Захопивши Галичину, поляки не збиралися зупинятися, бажаючи підкорити собі якомога більше українських земель. Які стани в Польщі були передусім зацікавлені в цьому? Чому? Використовуючи зовнішньополітичні труднощі ВКЛ, Польща регулярно нав'язувала Литві різноманітні унії (Кревську 1385 р., Городельську 1413 р.), що посилювали польську присутність на українських землях.

Остаточного приєднання українських земель Польща досягла після підписання з Литвою у 1569 р. Люблінської унії, внаслідок якої було створено єдину польсько-литовську державу Річ Посполиту. Що змусило литовців піти на цей крок? Як ставилися до підписання унії різні верстви українського населення? Поясніть їх позицію. Визначте наслідки Люблінської унії для українських земель. Зверніть увагу, що деякі дослідники вважають перехід України до складу Речі Посполитої не найгіршим із можливих варіантів. Чи існували інші альтернативи?

У *третьому питанні* важливо зрозуміти, що після поглинання українських земель Польщею, особливої гостроти набула релігійна проблема. Визначте її походження, сутність та прояви. Задля послаблення протиріч на релігійному ґрунті польська сторона вирішила об'єднати західну та східну християнські церкви на українських землях, уклавши між ними унію. З цією метою у 1596 р. було проведено Берестейський церковний Собор. Як ставилися до ідеї Собору представники українського православного духовництва, інших верств населення? Охарактеризуйте перебіг Собору та основні засади Берестейської церковної унії. Чи привело виникнення Греко-Католицької церкви до вирішення релігійної проблеми та прискорення полонізації українців, як на те сподівалися поляки? Відповідь обґрунтуйте. Яку роль вона відіграла у подальшій історії України? Яким чином змінилося становище православної церкви після укладання унії? З'ясуйте, які специфічні умови формування української народності позначилися в період XIV – поч. XVII ст. Що таке «секуляризація» і в яких формах вона втілювалась в українській культурі XVI – XVII ст.? Вплив ідей Ренесансу на розвиток української культури. Насамперед, з'ясуйте, які специфічні умови формування української народності позначилися в період XIV – поч. XVII ст. Назвіть відомі навчальні заклади в Україні цього періоду та проаналізуйте їх освітянську та наукову діяльність. XVI – XVII ст. Проблеми філософії та культури у творах М. Смотрицького, І. Вишенського, Ю. Дрогобича, І. Гізеля. В яку галузь науки зробив внесок Іван Туробінський-Рутенець? Орден єзуїтів упродовж другої половини XVI ст. запровадив нову систему освіти. Розкажіть про основні методи нового шкільництва. Ставлення українського загалу до єзуїтських навчальних закладів важко схарактеризувати однозначно. З одного боку, збереглося багато свідчень про гостро негативну, оцінку діяльності членів ордену. З іншого, впродовж кінця XVI — першої половини XVII ст. навчання у школах єзуїтів, розміщених на території України, за загальними підрахунками, могло дозволити собі близько 2,5 - 3 тис. юнаків. Назвіть відомих вихованців єзуїтів.

Перша в Україні світська публічна школа. «Сім вільних мистецтв». Вищий тип, національний характер Острозької школи, як і відносно невеликі витрати на навчання, сприяли її популярності в українсько-білоруському середовищі. Не менш важливими були і суб'єктивні чинники: можливість знайомства та близьких контактів із впливовими особистостями в місті та школі, на князівських дворах в Острозі та Дубні, у монастирях, на з'їздах шляхти тощо. Натомість добраний колектив викладачів різних національностей і поглядів сприяв розвиткові у студентів гуманістичного та ренесансного світогляду, толерантності, неортодоксальних поглядів.

Протягом 60-річної діяльності Острозької академії (1576 – 1636) її закінчило не менше як 500 осіб. Академія відіграла і значну політичну роль: до певної міри стримувала полонізацію молоді, сприяла утвердженню національної свідомості серед всіх верств українського народу. Непересічним є внесок її діячів у становлення вітчизняного мовознавства як науки. Острог як впливовий центр міжнародного спілкування.

Торкаючись релігійного питання, слід зупинитися на діяльності братств. Що це були за організації, з яких верств склалися та яку мету перед собою ставили? Розкажіть про культурно-освітню діяльність братств в Україні. Яку роль у розвитку національної культури XV – XVI ст. відігравала об'єктивна боротьба православ'я та католицизму. Вплив ідей Реформації на розвиток мистецтва. гуманістичні ідеї потрапляли в Україну із Заходу в основному з українськими вченими і письменниками, але не маючи могутньої економічної підтримки, не отримали вирішальної ролі в цей час. Україні більш відповідали ідеї Реформації, які співпадали з ідеєю національного визволення проти насильницького окатоличення.

Українська література: літописи, полеміка, духовні повісті, драматургія. У XV-XVI ст. набуває поширення віршування. Поетичні твори найчастіше створювалися мандрівними дяконами і піддячими – учнями духовних шкіл. У період літніх канікул вони подорожували і писали віршовані твори на замовлення, із метою заробітку. Зміст цих віршів міг бути хвалебно-величальним (панегірик) або пов'язаним зі смертю і похованням будь-кого зі знатних людей (мадригал). Разом із тим багато епіграм, віршів, поем були авторськими. Наведіть приклади. Зупиніться на двох театральних жанрах, популярних у цей час (вертеп, шкільна драма).

Проаналізуйте розвиток міської архітектури в українських містах. Як ренесансний стиль реалізувався у декоративно-орнаментальному мистецтві? Чим характеризується український іконопис XIV – XVI ст. Назвіть головний сюжет так званої «спрощеної» (народної) ікони. Скульптурні композиції в оздобленні будівель.

Опрацьовуючи *четверте питання*, зверніть увагу на походження терміну «козак» та його еволюцію у процесі української історії. Одним із головних аспектів є проблема, пов'язана з причинами виникнення українського козацтва. Проаналізуйте основні теорії походження козацтва, визначте, яка з них, на вашу думку, є найдостовірнішою. Проблемним в історичній літературі є також питання про час виникнення українського козацтва. Усвідомте різницю між виникненням терміну «козак», виникненням українського козацтва взагалі і заснуванням Запорозької Січі.

Час утворення Запорозької Січі, її устрій. Чому існував саме такий військово-адміністративний устрій на Січі? Чому ця організація козаків так називається? Якими були функції гетьмана, кошового отамана, військового судді, осавула, військового писаря? Як називалися їх клейноди та що це таке? Якою була процедура обирання кошового отамана? Поясніть, чому другою особою після кошового отамана на Січі був військовий суддя. Чим керувався суддя, призначаючи покарання для запорожців? Якими були ці покарання? Чи була у козаків смертна кара? Висвітліть роль військового писаря у діяльності Запорозької Січі. Чому йому вдавалося відігравати таку значну роль? Який орган вважався вищою владою на Січі?

Назвіть причини козацько-селянських повстань кінця XVI ст. Наостанок, сформулюйте значення українського козацтва в історії XV-XVII ст. та історії

України загалом. У середині XVII ст. в українських землях спалахнуло потужне козацько-селянське повстання, що з часом переросло у справжню національно-визвольну війну. Ті докорінні зміни, які вона викликала у соціально-економічних відносинах, геополітичній ситуації в регіоні, дають підстави вважати ці події Національною революцією. Вагомим аспектом розгляду проблеми повинно стати встановлення характеру та рушійних сил Національної революції. Який соціальний стан відігравав головну роль у цих подіях? Чому? З'ясування характеру Національної революції та Визвольної війни можливе за умови визначення тих основних цілей, що ставили перед собою її учасники. Важливо чітко окреслити різні аспекти боротьби козацтва проти турецько-татарських та польсько-литовських загарбників. Розкрийте роль окремих козацьких ватажків та полководців у походах на Крим та Туреччину. Чому саме на ці території були спрямовані рейди козацтва? Особливо зупиніться на ролі Петра Конашевича-Сагайдачного у зміцненні козацтва та його військових перемогах. Розкажіть, на які групи поділялося козацтво. Хто такі «реєстрові козаки», «голоота», «дуки», «низові», «городові» козаки?

Наступним кроком буде визначення конкретних передумов, що зробили можливим початок і розгортання масової боротьби українського народу. Тут доцільно звернутися до характеристики постаті Богдана Хмельницького. Де саме було здобуто перемоги військом Богдана Хмельницького? Охарактеризуйте адміністративно-територіальний устрій Козацької держави, її межі, систему політичного управління. Кому належали основні владні повноваження? Зверніть увагу на ті зміни, що сталися у соціально-економічній сфері. Яким чином було вирішено аграрне питання? Чи всі верстви це в повній мірі влаштувало? З'ясуйте, чи існували внутрішні протиріччя у Козацькій державі. Стисло охарактеризуйте українсько-російські стосунки у 1648-1653 рр. Виходячи з їх аналізу, з'ясуйте, чому цей союз не виник раніше? У вересні 1657 р. Богдан Хмельницький помирає, що стає фактичним завершенням національно-визвольних змагань. Охарактеризувавши його політичну, дипломатичну та військову діяльність, визначте історичну роль цієї особистості.

У *п'ятому питанні* треба охарактеризувати українське козацтво як культурний феномен. Слід докладно розглянути особливості культури бароко. Чому в ній відчувається певне повернення до традицій Середньовіччя? Що таке «фаталізм» та «гедонізм»? Символізм бароко. Що таке «козацьке бароко»? Коли воно виникає? Які пройшло етапи розвитку. В чому його своєрідність? Архітектура українського бароко. Проаналізуйте характерні риси козацького бароко: монументальність, асиметричність, декоративна пишність (в архітектурі), динамічність, яскрава рухливість (у скульптурі), контрастність, емоційність (у мистецтві), драматизм, вишуканість, символізм (у літературі).

В образотворчому мистецтві для бароко характерне звернення до релігійних сюжетів, де художників, насамперед, цікавить тема смерті, сюжети чудес та страждань, де яскраво проявилось звернення як до християнських, так і до античних сюжетів. Бароко відмовляється від застиглої, у дусі античності,

гармонії. Бароко любить натуру, але не ідеалізує її, безбоязно показуючи поряд з юним і прекрасним мертве, старе, гниле й потворне. Велич, стриманість, спокій мистецтва Відродження змінюються тяжінням до динаміки, контрасту, емоційності. Барокові форми у музичному мистецтві.

Висвітлюючи культуру XVIII ст., зупиніться, по-перше, на соціально-економічних передумовах доби Просвітництва, її витоках. По-друге, охарактеризуйте філософію раціоналізму як фундамент Просвітництва (віра в розум людини як провідна ідея епохи). Що таке «наукоцентризм»? Порівняйте основні ідеї західноєвропейського, російського та українського Просвітництва. Як відбувалось становлення нової системи освіти. У чому полягає реформа церкви і освіти в Україні? Охарактеризуйте роль і значення в культурному розвитку України Києво-Могилянської академії. Яке місце займає література в культурному житті України в цей час? Г.С.Сковорода як засновник українського екзистенціалізму. Як ви зрозуміли основні ідеї його теорії «самопізнання» та «сродної праці»? Основними принципами класицизму стають простота, гармонія, лаконізм, величність, стриманість. Предметом зображення вважається лише ідеальне, героїчне, прекрасне. Не дивно, що переважна більшість сюжетів літературних та мистецьких творів класицизму базується на мотивах античної міфології та історії. У різних видах класичного мистецтва дія нормативних принципів цього напрямку проявлялася по-своєму. Проілюструйте це.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Якими є основні причини невдач українців у національно-визвольних походах? Які періоди виокремлюють протягом визвольних змагань XVII ст.?
2. Що означав і як втілювався у життя у Великому князівстві Литовському принцип: «Старини не рушимо, новини не вводимо»?
3. Визначте відмінності у польській та литовській політиці в українських землях. Чому литовсько-українська шляхта, на відміну від магнатів, підтримувала ідею укладення польсько-литовської унії?
4. З яких причин Запорозьку Січ називають «козацькою християнською республікою»? Чи можна вважати козацькою державою землі Війська Запорозького за гетьмана Богдана Хмельницького?
5. Назвіть основні напрямки зовнішньої та внутрішньої політики гетьманів доби «Руїни». Визначити основні етапи наступу на українську автономію з боки російської влади.
6. Які з ознак європейського Відродження були найбільш важливими для культури України XIV ст.
7. Чим відрізняється архітектура українського бароко від західноєвропейського?
8. Як діяльність православних братств у XVI ст. впливала на культурне та духовне життя українського суспільства?

9. Чим можна пояснити провал намірів гетьмана І. Мазепи і його послідовників забезпечити незалежність Козацькій державі?
10. У чому полягали причини поразки гайдамацького руху та якими були його наслідки для України?

ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

Варіант 1

1. Коли Галицько-Волинське князівство припинило існування як єдина держава:

- а) у 1336 р.;
- б) у 1340 р.;
- в) у 1345 р.;
- г) у 1347 р.

2. Які країни уклали Кревську династичну унію:

- а) Королівство Польща й Королівство Угорщина;
- б) Велике князівство Литовське і Ганзейський союз;
- в) Королівство Польща й Велике князівство Литовське;
- г) Велике князівство Литовське та Королівство Чехія.

3. До складу якої країни наприкінці XV ст. входило Закарпаття?

- а) Королівства Угорщини;
- б) Великого князівства Литовського;
- в) Королівства Польщі;
- г) Османської імперії.

4. «Золоту осінь» своєї автономії Україна переживала за правління:

- а) Д.Апостола;
- б) П.Полуботка;
- в) О.Розумовського;
- г) К.Розумовського.

5. Встановіть відповідність:

а) похід П.Орлика на Правобережну Україну	1) жовтень 1708 р.
б) перехід І.Мазепи на бік Карла XII	2) травень 1709 р.
в) битва під Полтавою	3) червень 1709 р.
г) зруйнування Запорозької Січі за наказом Петра I	4) початок 1711 р.

6. Як називають українські літописи кінця XVI – XVII ст.:

- а) козацькі;
- б) селянські;
- в) князівські;
- г) військові.

7. Стиль бароко найбільш проявився в галузі:

- а) архітектури;
- б) скульптури;

- в) літератури;
- г) живопису.

8. Мандрівний ляльковий театр, що ставив п'єси, пов'язані із біблійним різдвяним сюжетом:

- а) містерія;
- б) вертеп;
- в) цирк;
- г) амфітеатр.

9. Які три обов'язкові мови викладали в Острозькій школі:

- а) слов'янська, англійська, французька;
- б) слов'янська, грецька, латинська;
- в) латинська, українська, польська;
- г) українська, англійська, грецька.

10. Книгодрукування в Україні започатковане у:

- а) Заблудові;
- б) Львові;
- в) Острозі;
- г) Києві.

11. Хто і коли надрукував «Острозьку Біблію»:

- а) 1525 р., Франциск Скорина;
- б) 1563 р., Василь Тяпинський;
- в) 1581 р., Іван Федоров;
- г) 1616 р., Павло Беринда.

12. Архітектурний стиль, в якому побудовані костьоли XIV-XV ст.:

- а) романський;
- б) готичний;
- в) візантійський;
- г) кубічний.

13. Разом з усім Військом Запорізьким вступив до Київського братства і допомагав братським школам гетьман:

- а) Б.Хмельницький;
- б) І.Виговський;
- в) П.Конашевич-Сагайдачний;
- г) П.Дорошенко.

14. Ректором якого університету був український вчений Георгій (Юрій) Котермак:

- а) Болонського;
- б) Краківського;
- в) Празького;
- г) Львівського.

15. Жанр, що виникає в українській літературі після прийняття Берестейської унії:

- а) героїчний епос;
- б) історична лірика;

- в) полеміка;
- г) літопис.

16. Характеризує політику Польщі на українських землях наприкінці XIV — на поч. XV ст.:

- а) введення нової назви Галичини — Младопольща;
- б) надання пільг галицьким боярам;
- в) повна заборона української мови;
- г) надання ряду міст магдебурзького права.

17. Де виникло перше братство в Україні:

- а) у Львові;
- б) у Києві;
- в) у Харкові;
- г) у Луцьку.

18. Яке нововведення було записане у Статуті Львівської братської школи:

- а) дозвіл викладання української мови;
- б) заборона тілесних покарань;
- в) дозвіл на викладання природознавчих дисциплін;
- г) дозвіл вчитись дівчатам.

19. Найбільший здобуток Реформації в Україні:

- а) Переклад Святого Письма живою народною мовою та використання її під час богослужіння;
- б) заснування єзуїтських шкіл;
- в) перехід української шляхти в протестантизм;
- г) упровадження нового Григоріанського календаря.

20. Г. Сковорода викладав у колегіумі:

- а) Переяславському;
- б) Харківському;
- в) Чернігівському;
- г) Київському.

Варіант 2

1. Результатом Люблінської унії було створення:

- а) конфедеративної держави Речі Посполитої, в якій Польща та Литва зберігали свій суверенітет;
- б) федеративної держави Речі Посполитої, в якій Литва зберігала автономію, власне військо та судочинство;
- в) унітарної держави Речі Посполитої, причому Королівство Польське повністю поглинуло Литву, позбавило її будь-яких ознак суверенітету.

2. За оцінками українських учених метою політики польських королів у землях Галичини у XIV-XV ст. було:

- а) утвердження її статусу як автономного «королівства Руського» у складі Польської держави;

б) перетворення її в одну з провінцій Польської держави – Руське воєводство.

3. Кревську династичну унію між Литвою і Польщею укладено в:

- а) 1385 р.;
- б) 1413 р.;
- в) 1569 р.;
- г) 1596 р.

4. Встановіть відповідність:

а) битва на Жовтих Водах	1) 29 квітня -16 травня 1648 р.
б) битва під Корсунем	2) 15-16 травня 1648 р.
в) битва під Пилявцями	3) 11-13 вересня 1648 р.
г) облога м. Львова	4) 6-26 жовтня – 1648 р.
д) битва під Зборовим	5) грудень 1648 р.
е) вступ військ Богдана Хмельницького у Київ.	б) 5-6 серпня 1649 р.

5. «Березневі статті» Богдана Хмельницького були затверджені:

- а) у Переяславі;
- б) у Києві;
- в) у Москві;
- г) у Варшаві.

6. Ідея бароко, що проголошує насолоду найвищою метою людського життя:

- а) раціоналізм;
- б) гедонізм;
- в) анархізм;
- г) аскетизм.

7. Золота доба українського бароко припадає на:

- а) кінець XVIII – початок XIX ст.;
- б) часи гетьмана Івана Мазепи;
- в) епоху Просвітництва;
- г) часи гетьмана Богдана Хмельницького.

8. Які риси характерні для архітектурного стилю класицизм:

- а) асиметричність;
- б) пишність;
- в) вигадливі лінії фасадів;
- г) чітко окреслений головний корпус будови.

9. В якому архітектурному стилі побудована Хотинська фортеця:

- а) у романському;
- б) у готичному;
- в) у візантійському;
- г) у кубічному.

10. Козацькі літописи відрізняються від традиційних:

- а) достовірністю;
- б) авторським осмисленням подій;

- в) хронологічним переліком подій;
- г) яскравістю композиції.

11. Першим ректором Київської братської школи був:

- а) Іван Борецький;
- б) Захарія Копистенський;
- в) Лаврентій Зизаній;
- г) Герасим Смотрицький.

12. У XIV – XVI ст. виникли нові жанри української народної музики:

- а) ратна музика;
- б) думи;
- в) билини;
- г) родинно-обрядові пісні.

13. Який архітектурний стиль набуває поширення в Україні після введення Магдебурзького права:

- а) готичний;
- б) романський;
- в) кубічний;
- г) ампір.

14. Що не характерне для української ікони XVI- XVII ст.:

- а) сувора відповідність візантійським середньовічним канонам;
- б) зменшення умовності зображення та посилення правдивості;
- в) використання елементів реалізму (пейзаж, побут);
- г) використання українського етнічного типу обличчя.

15. Утиски православної церкви у XIV–XV ст. полягали у:

- а) забороні населенню відвідувати православні храми;
- б) обов'язковому веденні богослужіння латинською мовою;
- в) насадженні католицької віри;
- г) обмеженні прав Галицької митрополії.

16. Де виникло перше братство в Україні:

- а) у Львові;
- б) у Києві;
- в) у Харкові;
- г) у Луцьку.

17. Чим характеризуються українські ікони Нового часу:

- а) стриманістю і лаконізмом;
- б) умовністю зображення;
- в) використанням елементів реалізму (пейзаж, побут);
- г) використанням візантійських канонів.

18. В якому літературному жанрі XIV ст. основною темою був виступ проти втручання польського уряду у справи православної церкви:

- а) у літописах;
- б) у шкільній драмі;
- в) у героїчному епосі;
- г) у полеміці.

19. Унікальний різновид народного малярства, який у найвно-примітивній традиції зображував святих:

- а) парсуни;
- б) портрети;
- в) хатні ікони;
- г) родинні ікони.

20. Перша наукова установа України – це:

- а) Острозька школа;
- б) Школа Львівського братства;
- в) Києво-Могилянський колегіум;
- г) єзуїтські школи.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ ТА ДОПОВІДЕЙ

1. Просвітницька діяльність Острозької школи
2. Полемічна література кінця XVI – початку XVII ст.
3. Конституція П. Орлика.
4. Богдан Хмельницький – видатний державний діяч, полководець і дипломат.
5. Видатні полководці Визвольної війни: М. Кривоніс, Д. Нечай, І. Богун
6. Героїчне і трагічне в постаті І. Сірка.
7. П.Конашевич-Сагайдачний – видатний політичний, державний і військовий діяч.
8. Заняття і побут запорожців.
9. Державотворча діяльність гетьмана І. Мазепи.
10. Братства та їх роль у суспільно-політичному житті України.
11. Український митрополит П.Могила, його реформаторство.
12. Місце та роль Києво-Могилянської академії в історії української культури.
13. Феномен українського бароко.
14. Світобачення епохи Просвітництва.
15. Григорій Сковорода: філософ, поет, педагог

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Д. Історія України. К., 2016. С.97-128, 148-212.
2. Греченко В. А., Кушнерук В. А., Режко В. А., Чорний І. В. Історія світової та української культури. К., 2002. С.309-391.
3. Греченко В. А., Чорний І.В. Історія світової та української культури: Довідник. К., 2009. С.202-230, 273-302.
4. Греченко В. А., Історія України: Модульний курс. Х., 2009.
5. Історія державності України / Керівник авт. кол. В. Греченко. Харків, 2004.
6. Історія української культури. У п'яти томах / Гол. ред. Б.Є. Патон. К. : Наукова думка, 2001. Том 2 : Українська культура 13-першої половини 17 століть / Ред. Я.Д. Ісаєвич. 2001. 848 с.
7. Історія та культура України: навчальний посібник / Уклад. Дедурін Г .Г., Іванов С. Ю., Чорний І. В. Харків: ХНУВС, 2017. С.24-41.

8. Крип'якевич І. П. Історія України. Львів, 1990.
9. Крип'якевич І. П. Історія української культури. К., 1994.
10. Огієнко І. І. Українська культура. К., 1992.
11. Попович М. В. Нарис історії культури України. К., 1998. С. 121-158, 159-289.
12. Субтельний О. М. Україна: історія. К., 1994. С. 70-96, 98-182.

ТЕМА № 3

УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ВІДРОДЖЕННЯ: ВИТОКИ, СУТНІСТЬ, НАСЛІДКИ (XIX – ПОЧ. XX СТ.)

Семінарське заняття № 3

Українське національно-культурне відродження: витоки, сутність, наслідки (XIX – поч. XX ст.)

Навчальна мета заняття: Проаналізувати особливості національно-культурного становища українських земель у складі Російської та Австрійської імперії у XIX ст. З'ясувати основні етапи національного відродження. Окремо розглянути вплив на Україну подій Першої російської революції та Першої світової війни, модерністські впливи на українську культуру. Визначити внесок у розбудову української державності Центральної Ради, Української держави П. Скоропадського, Директорії УНР. Оцінити культурні процеси в українських землях у 1917 – 1921 рр.

Навчальні питання:

1. Розвиток українських земель у складі Російської та Австрійської імперій. Особливості соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку українських земель у XIX ст.
2. Українська культура XIX ст.: від романтизму до реалізму.
3. Зміни у соціально-економічному та суспільно-політичному розвитку українських земель на поч. XX ст. Україна в роки Першої світової війни.
4. Українська революція 1917-1921 рр.
5. Нові тенденції у розвитку української культури: модернізм.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Розгляд *першого питання*, необхідно розпочати із розгляду двох суспільно-політичних систем, у яких опинилися українські землі. Порівнюючи стан українських земель у складі Австрійської та Російської імперій, треба охарактеризувати адміністративний устрій, соціальну структуру населення, становище класів та політику, яка проводилася щодо них. Переходячи до аналізу розвитку економіки в українських землях у складі Російської імперії, слід звернути увагу на її феодально-кріпосницький характер та описати її розвиток у першій половині XIX століття, звертаючи увагу на те, за яких умов

поступово почали розвиватися капіталістичні відносини у сільському господарстві та промисловості, розглянути розвиток внутрішньої та зовнішньої торгівля.

Аналізуючи політичне становище західноукраїнських земель, необхідно, насамперед, з'ясувати, які землі входили до складу Австрійської імперії, їх адміністративний устрій, особливості політики, яку проводила Австрійська імперія стосовно населення Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття, наголосити на відмінностях у їх становищі та політиці, яка проводилася щодо українських земель у складі Російської імперії. Переходячи до розгляду соціальної структури населення, необхідно у своїй відповіді сконцентрувати увагу на панівних і залежних верствах населення, акцентуючи увагу на їх етнічній приналежності. Розкриваючи питання економічного розвитку західноукраїнських земель, слід з'ясувати його характер, розглянути розвиток сільського господарства й промисловості. Також слід простежити перехід економіки до капіталістичного виробництва і порівняти його з подібними процесами, що відбувалися в українських землях у складі Російської імперії. Особливої уваги потребує дослідження подій 1848-1849 рр., зокрема скасування кріпацтва та його наслідки для розвитку економіки.

Опрацьовуючи соціально-економічний розвиток України у другій половині ХІХ століття, слід розглянути відмінності їх розвитку у межах двох імперій. В українських землях, які були у складі Російської імперії, у цей період склалася гостра криза самодержавно-кріпосницької системи. Які заходи здійснила влада для її подолання? Чи вдалося повністю позбутися кризових явищ? Під час висвітлення цього питання треба наголосити на скасуванні кріпосного права та проведенні ліберальних реформ 60-70-х рр. ХІХ століття. Серед проведених реформ треба звернути увагу на земську, місцевого самоврядування, судову, військову, фінансову та освітню. Які вони мали наслідки для соціально-економічного розвитку українських земель?

Необхідно з'ясувати, як розвивався суспільно-політичний та національний рухи в Україні у другій половині ХІХ століття, розкрити їх особливості у порівнянні з попереднім періодом, відмінності розвитку в межах різних імперій. Слід звернути увагу на розвиток громад 60-70-х рр. ХІХ століття, з'ясувати причини їх створення, соціальні групи, які до них належали, та їх діяльність, реакцію царського уряду, вказати на значення Валуєвського циркуляру 1863 р. та його наслідки. Необхідно також розкрити еволюцію громадівського руху у другій половині 70-х рр. ХІХ століття.

Розкриваючи *друге питання*, необхідно звернути увагу на сутність українського національного відродження, наголосити на етапах розвитку, зважаючи на те, що початок українського національного відродження умовно пов'язують із виходом у світ першої частини твору І. Котляревського «Енеїда» (1798 р.). Треба пояснити, чому саме цей твір можна вважати початком українського національного відродження. Розкриваючи питання розвитку національного відродження в Східній Україні, слід висвітлити фольклорно-етнографічний етап розвитку відродження, роботу комісії Геральдія у Санкт-

Петербурзі та її роль у розвитку українського національного відродження. Особливої уваги потребує розгляд творів «Історія Русів» (анонімного автора), «Історія Малої Росії» Д. Бантиша-Каменського та їх роль у формуванні національної самосвідомості українського народу, проаналізувати поширення романтизму в Україні, становлення нової української літератури. Слід акцентувати увагу на політизації українського національного відродження в першій половині XIX століття, розкрити роботу Кирило-Мефодіївського товариства, зокрема, програмні документи, діяльність та його роль в українському національному відродженні.

Необхідно охарактеризувати стан науки та освіти у XIX ст.: історичні дослідження, розвиток українського мовознавства. У 1802 р. почало свою діяльність Міністерство освіти. Розкажіть про систематизацію навчальних закладів. Історичними успіхами в розвитку освіти у XIX ст. стало заснування університетів, які почали відігравати велику роль в культурному житті, науці.

У 1863р. було введено статут університетів, який надав їм досить широку автономію: право обирати всю адміністрацію, професорів, доцентів. Але у 1883 р. новий статут, який відміняв автономію, обрання адміністрації, участь професорів в управлінні. Життя університету підлягало суворій регламентації та наглядові попечителя навчального округу. Запроваджувався контроль над студентами, вводилась обов'язкова уніформа. Цей статут діяв до 1917 р. Слід зупинитися на особливостях викладання у перших університетах.

У XIX ст. Україна переживала епоху надзвичайного пробудження художньої культури. Головними сферами, у яких виявила себе енергія культурного відродження, були художня література та журналістика, фольклор та філологія, театр та музика, образотворче мистецтво. Які хронологічні межі охоплює український романтизм. Необхідно звернути увагу на події, що спричинили виникнення цього літературного напрямку в Україні та його національні ознаки. Романтики утвердили в українській літературі нові жанри: баладу, історичну й ліро-епічну поему, думу, драму, громадянську й інтимну лірику. Вони розширили проблематику літератури, дали поштовх розвитку художньої фантазії та умовних засобів, виступили на захист творчої особистості й усього народу. Слід охарактеризувати два напрями, що виділились у романтизмі. Як позначилась на розвитку літератури поява у 1840 р. «Кобзаря» Тараса Шевченка? Чому саме Шевченка називають основоположником критичного реалізму в українській літературі? Що це за напрям? Необхідно зупинитись на основних принципах реалізму та проаналізувати його особливості в українській літературі XIX ст. У цьому питанні прослідкуйте специфіку української реалістичної культури: театр, музика, преса, публіцистика.

Аналізуючи *третьє питання*, основну увагу треба зосередити на нових тенденціях у розвитку сільського господарства та промисловості України, викликані перетворенням капіталізму вільної конкуренції у монополістичний капіталізм. Стосовно суспільно-політичного життя, треба підкреслити важливість процесів політизації національного руху, що виявилось у появі

політичних партій. Проаналізуйте програмові документи РУП, УСДРП, УНП та інших українських політичних сил початку ХХ ст. Встановіть, яким чином на ситуацію в Україні вплинули події першої російської революції 1905 – 1907 рр. Окремо зупиніться на характеристиці діяльності I та II українських думських громад. Розкрийте суть аграрної реформи П. Столипіна? Чому саме в Україні вона мала найбільший успіх? Визначте, яке місце займала Україна у планах країн Антанти та Троїстого союзу напередодні Першої світової війни? Охарактеризуйте перебіг подій на території України в роки війни? Встановіть позицію представників національного руху, щодо участі українців у війні.

Вивчаючи *четверте питання*, необхідно з'ясувати етапи розвитку Української революції та її періодизацію. Слід проаналізувати події в Російській імперії, зокрема Лютневу революцію та її вплив на Україну, висвітлити особливості процесу створення Української Центральної Ради, її політичну платформу. Особливої уваги потребує розгляд процесів легітимізації Центральної Ради як загальноукраїнського державного органу, скликання Українського національного конгресу та його значення. Необхідно також дослідити питання внутрішньої та зовнішньої політики Української Центральної Ради.

Визначаючи політичну діяльність Центральної Ради, необхідно розкрити умови прийняття та основні положення I Універсалу, створення Генерального секретаріату (його функції та керівники). Аналізуючи це питання, слід простежити подальші події української національно-демократичної революції: реакція Тимчасового уряду на діяльність Центральної Ради в Україні; прийняття II Універсалу як компроміс між Центральною Радою та Тимчасовим урядом. Переходячи до вивчення сутності III Універсалу, проголошення Української Народної Республіки. Необхідно також проаналізувати умови, в яких він був прийнятий, події у Петрограді та повстання у Києві.

Розбираючи проблему відносин Центральної Ради з Радянською Росією, слід, перш за все, розглянути спроби встановлення влади Рад в Україні: скликання Всеукраїнського з'їзду Рад у Києві та його невдача; з'їзд у Харкові та його наслідки; створення більшовицької Української Народної Республіки та обрання Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (ВУЦВК). Насамперед, зверніть увагу на подальше розгортання подій, основою яких стала відкрита конфронтація: ультиматум Раднаркому та його сутність; реакція Центральної Ради та її дії; прийняття IV Універсалу Центральної Ради; пошуки зовнішньої допомоги урядом Центральної Ради; Брест-Литовські мирні переговори та їх результат; військові дії більшовиків в Україні; битва під Крутами; вступ військ Німеччини та Австро-Угорщини на територію України; відновлення влади Центральної Ради.

Доречно розглянути кризові явища в уряді УНР, пояснити обставини встановлення в Україні влади гетьмана П. Скоропадського, показати політичні сили, які його підтримували. Розкриваючи діяльність гетьманського уряду, охарактеризуйте його діяльність у зовнішній та внутрішній політиці. У межах останнього необхідно звернути увагу на створення та діяльність гетьманського

уряду: проведення реформ урядом П. Скоропадського; діяльність у галузі культури та освіти; дії по формуванню регулярної армії.

Розкриваючи зовнішньополітичну діяльність гетьмана П. Скоропадського, слід звернути увагу на успіхи у налагодженні дипломатичних відносин з державами. Особливої уваги також потребує вивчення діяльності гетьмана щодо розширення територіальних меж України та розповсюдження на них влади П. Скоропадського.

Прорахунки у внутрішній політиці та зміна зовнішнього фактора призвели до антигетьманського повстання, у наслідок чого гетьман П. Скоропадський зрікся влади. Прихід до влади Директорії, відновлення Української Народної Республіки. Розглядаючи діяльність Директорії, слід розкрити її становище та активізацію в цих умовах дій більшовиків, створення УСРР. Висвітлюючи внутрішню діяльність Директорії, необхідно розібрати задекларовані принципи діяльності уряду і результати їх втілення в життя, проаналізувати зовнішню політику Директорії, її успіхи, вади та прорахунки: Акт злуки 22 січня 1919 р., стосунки з Польщею, Варшавська угода, радянська-польська війна та Україна, переговори з Врангелем, Ризький мирний договір.

Розгляд *п'ятого питання* треба розпочати із того, що українській культурі першої половини ХХ ст. були властиві динамічні соціальні і духовні процеси, які, в свою чергу, вимагали нових культурних засобів її аналізу.

Можна прослідкувати дві лінії історичного розвитку. Одна пов'язана зі сходженням від романтизму до реалізму (критичний, соціалістичний). Друга – із виникненням і подальшим розвитком модернізму. Які риси відрізняють модерністські течії? Що таке «український авангард»? Які течії й угруповання він об'єднував? Революційні і післяреволюційні події істотно вплинули на зміст літературно-мистецького життя в Україні. Модерністська ідейна незалежність і творче розмежування надзвичайно поглибилися. Різні мистецькі уподобання і зацікавлення викликали велику кількість мистецьких спілок та «громад»: «Плуг», «Гарт», «Західна Україна», «Ланка», «Авангард», «Молодняк» тощо. Слід зупинитись на основних програмних документах та цілях, що ставили перед собою представники цих об'єднань.

Неменше новаторських ідей і коливань було в театральному житті України на початку століття. Аналізуючи це питання, необхідно згадати, що театр не може існувати поза часом і простором, він розрахований на сприйняття живої людини і тому є надзвичайно мобільним й еволюційним культурним явищем. Бурхливе театральне життя в Україні почалось із відкриття в Києві «Молодого театру» на чолі з режисером Лесем Курбасом. Згодом театр перетворюється в справжнє експериментальне театральне об'єднання під назвою «Березіль». Розкрийте суть так званого «рефлексологічного театру» Курбаса? Які методи використовував режисер у своїх експресіоністських виставах? Під впливом театру на початку ХХ століття перебував кінематограф, тим більше, що кінофільм цього часу був власне пантомімою, знятою на плівку. Українське кіно почалося з документальних фільмів, в яких відображались події державного та суспільного життя. Чому складається така ситуація? Хто

був засновником українського документального кіно? Назвіть перші українські стрічки. Наприкінці першого десятиріччя ХХ ст. в українське мистецтво входять модерні течії західноєвропейського мистецтва – модерн, еклектика, декоративізм, а згодом і формального спрямування: експресіонізм, кубізм, абстракціонізм та конструктивізм. Нова генерація українських художників висуває свої вимоги до мистецтва. Найбільш помітним явищем українського модернізму цього етапу стала творчість кубофутуристів та супрематистів. Розглядаючи цей аспект, необхідно зупинитись на основних засадах цих художніх течій та їх зв'язку із національними художніми традиціями.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Де був вищим соціально-економічний розвиток – в австрійській чи російській частинах України? Чому?
2. У чому сутність української національної ідеї на кожному із трьох етапів українського національного відродження?
3. Яким чином виявив себе поглиблений інтерес до національного минулого у творчості українських романтиків?
4. Розкрийте значення так званого «етнографічного реалізму».
5. Чому ми вважаємо Тараса Шевченка засновником сучасної культури українського народу?
6. Які були особливості національного аспекту процесу урбанізації в Україні на початку ХХ ст.? Що гальмувало економічний розвиток Західної України?
7. У чому полягали причини Першої російської революції?
8. У чому полягало позитивне значення змісту Маніфесту Миколи II для розвитку українського національно-демократичного руху? Що було спільного в позиціях самодержавства і російського національно-демократичного руху стосовно українського питання?
9. Які наслідки мала Перша світова війна для українського народу?
10. Що таке «український авангард»? Які течії й угруповання він об'єднував?

ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

Варіант 1

1. **Який етап національного-культурного відродження в Україні, характеризується поширенням національно-визвольних ідей та розповсюдженням політичних партій:**
 - а) академічний етап;
 - б) культурницький етап;
 - в) дворянський етап;
 - г) модерністський етап.
2. **Першим ректором Харківського університету був:**
 - а) В.Н.Каразін;
 - б) І.С.Рижський;
 - в) Д.Багалій;

г) П.Гулак-Артемівський.

3. Назвіть альманах, який підготувала «Руська трійця»:

- а) «Русалка Дніпра»;
- б) «Русалка Дністрова»;
- в) «Русальні пісні»;
- г) «Русалка».

4. Яке з наведених визначень відповідає поняттю «романтизм»:

- а) напрям, що ставить за мету найбільш повне, адекватне відображення дійсності;
- б) напрям, що відмовляється від попередніх культурних цінностей;
- в) напрям у літературі й мистецтві, якому властиві надзвичайність героїв і пристрастей, напруженість сюжету, яскравість опису;
- г) напрям, в якому античне мистецтво являється естетичним еталоном.

5. Український театр корифеїв почав свою діяльність:

- а) 1900 р. – Київ,
- б) 1879 р. – Львів,
- в) 1885 р. – Полтава,
- г) 1882 р. – Єлисаветград (Кропивницький).

6. Яка форма землеволодіння домінувала в аграрній сфері першої половини ХІХ ст.?

- а) селянська;
- б) державна;
- в) поміщицька;
- г) суспільна.

7. У чому суть технічного перевороту у промисловості?

- а) поява мануфактури;
- б) заміна ручної праці машинною;
- в) розквіт селянських промислів;
- г) початок чумацьких промислів.

8. Яка соціально-економічна проблема була найгострішою для західноукраїнських селян у ХІХ ст.:

- а) нестача техніки;
- б) малоземелля;
- в) депопуляція;
- г) відсутність кредитування.

9. В українській культурі ХІХ ст. провідними стали три загальноєвропейські стилі:

- а) кубізм, футуризм, сентименталізм;
- б) класицизм, романтизм, реалізм;
- в) імпресіонізм, бароко, символізм;
- г) авангардизм, модернізм, постмодернізм.

10. Перший український професійний театр створений в Києві в 1907 р.:

- а) В. Кричевським;
- б) П. Саксаганським;

- в) М. Садовським;
- г) М. Заньковецькою.

11. Основоположник національної композиторської школи в Україні:

- а) Михайло Вербицький;
- б) Семен Гулак-Артемівський;
- в) Петро Ніщинський;
- г) Микола Лисенко.

12. За якої умови українська театральна дружина у 1883 р. отримала дозвіл давати українські вистави:

- а) якщо вони йшли у перекладі російською мовою;
- б) якщо вони йшли в парі з російською виставою;
- в) якщо у виставі брали участь лише російські актори;
- г) якщо гроші на виставу давала лише місцева влада.

13. Автор пам'ятника Хмельницькому у Києві:

- а) І. Мартос;
- б) В. Демут-Малиновський;
- в) М. Микешин;
- г) Л. Позен

14. Які з цих українських діячів брали активну участь у діяльності «Просвіт» на початку ХХ ст.?

- а) М. Коцюбинський, П. Куліш;
- б) Л. Українка, Б. Грінченко;
- в) П. Мирний, П. Куліш;
- г) Л. Українка, Я. Головацький.

15. До причин Першої світової війни належали такі:

- а) загострення протиріч між провідними державами світу ;
- б) прагнення загарбати нові території ;
- в) бажання приборкати агресора у особі Німеччини ;
- г) бажання урядів ворогуючих країн відвернути увагу своїх народів від внутрішніх проблем.

16. Вкажіть, який орган влади у червні 1917 року очолив В. Винниченко:

- а) Директорію УНР;
- б) Державний секретаріат ЗУНР;
- в) Генеральний секретаріат УНР;
- г) Народний секретаріат УНР.

17. Який із процесів національного самоусвідомлення не належить до української культури кінці ХІХ ст.:

- а) поява в університетах українських кафедр;
- б) поява українських шкіл;
- в) поява досліджень у галузі українознавства;
- г) поява в театральному репертуарі вистав українською мовою.

18. Назвіть стиль архітектури ХІХ ст., що є продовженням традицій класицизму:

- а) рококо;
- б) романтизм;
- в) ампір;
- г) готика.

19. Скільки рівнів освіти було введено з 1802 року, із початком діяльності Міністерства освіти:

- а) 2 рівня;
- б) 4 рівня;
- в) 6 рівнів;
- г) 8 рівнів.

20. Хто був обраний першим президентом Української Народної Республіки:

- а) В. Винниченко;
- б) С. Петлюра;
- в) М. Грушевський;
- г) П. Скоропадський.

Варіант 2

1. Засновниками і керівниками «Руської трійці» були:

- а) М.Маркевич, І.Вагилевич, М.Костомаров;
- б) І.Кутка, О.Духнович, В.Довгович;
- в) М.Шашкевич, І.Вагилевич, Я.Головацький;
- г) П.Тичина, В.Сосюра, М.Бажан.

2. Виберіть адекватне визначення:

- а) реалізм – це течія в літературі та мистецтві, для якої характерні культ справжніх почуттів, культ природи та патріархальна ідеалізація;
- б) реалізм – це правдиве відображення реальних подій мовою будь-якого мистецтва;
- в) реалізм - це науковий аналіз;
- г) реалізм – визначення існуючих зв'язків між природою і суспільством.

3. Назвіть видатного українського композитора ХІХ ст.:

- а) Дмитро Бортнянський,
- б) Михайло Глінка;
- в) Максим Березовський;
- г) Семен Гулак-Артемівський;
- д) Артемій Ведель.

4. В якому університеті у 1849 році було вперше в Україні створено кафедру української мови та літератури:

- а) у Київському університеті св. Володимира;
- б) у Новоросійському університеті в Одесі;
- в) у Харківському університеті;
- г) у Львівському університеті.

5. В якій галузі культури прославились М. Старицький, М. Кропивницький, М. Заньковецька, сестри Крушельницькі:

- а) театр;
- б) політика;
- в) музика;
- г) архітектура;
- д) література.

6. Початком українського національно-культурного відродження в освіті вважається заснування:

- а) Київського університету св. Володимира;
- б) Новоросійського університету в Одесі;
- в) Харківського університету;
- г) Львівського університету

7. Назвіть документ, який із 1876 р. наклав важкі пута на українську культуру:

- а) Валуєвський циркуляр;
- б) Ємський указ;
- в) Брестська унія;
- г) Резолюція «Про підсумки українізації».

8. Започаткував українську етнографію працею «Опис весільних українських простонародних обрядів»:

- а) Григорій Калиновський;
- б) Микола Цертелєв;
- в) Яків Маркович;
- г) Михайло Максимович;
- д) Михайло Грушевський.

9. Назвіть хронологічні межі українського національного відродження:

- а) кінець XVI – початок XVIII ст.;
- б) початок XVII – кінець XIX ст.;
- в) кінець XVIII – перша половина XIX ст.;
- г) кінець XVIII – перша половина XX ст.

10. Який із етапів національного відродження в Україні характеризує девіз - «повернутися до козаччини»:

- а) академічний етап;
- б) культурницький етап;
- в) дворянський етап;
- г) модерністський етап.

11. Який із цих заходів передбачала столипінська аграрна реформа?

- а) проведення переселення селян із європейської частини держави до Сибіру, на Далекий Схід, у Середню Азію;
- б) ліквідацію особистої залежності селян від поміщиків;
- в) обмеження панщини;
- г) право відкривати різні підприємства.

12. Які з цих українських діячів брали активну участь у діяльності «Просвіт» на початку XX ст.:

- а) М. Коцюбинський, П. Куліш;

- б) Л. Українка, Б. Грінченко;
- в) П. Мирний, П. Куліш;
- г) Л. Українка, Я. Головацький.

13. I Універсал Центральної Ради проголосив:

- а) незалежність України;
- б) поділ українських земель і передачу їх частини Росії;
- в) курс на розбудову автономії України;
- г) відокремлення Західної України.

14. До яких подій в Україні підштовхнуло завершення Першої світової війни (позначте дві правильні відповіді):

- а) повалення режиму П. Скоропадського;
- б) радянсько-польська війна;
- в) створення ЗУНР;
- г) штурм Перекопу;
- д) повстання на заводі «Арсенал» у Києві.

15. Коли було проголошено III Універсал Центральної Ради?

- а) 10 червня 1917 р.;
- б) 3 липня 1917 р.;
- в) 7 листопада 1917 р.;
- г) 3 грудня 1917 р.;
- д) 22 січня 1918 р.

16. Хто був основним автором усіх універсалів Центральної Ради?

- а) В. Винниченко;
- б) С. Петлюра;
- в) М. Грушевський;
- г) П. Скоропадський.

17. Який символ було визначено державним гербом України за часів Центральної Ради?

- а) козак з мушкетом;
- б) золотий лев;
- в) тризуб;
- г) золоте колосся.

18. Автор першого українського історичного роману:

- а) Пантелеймон Куліш;
- б) Григорій Квітка-Основ'яненко;
- в) Панас Мирний;
- г) Іван Нечуй-Левицький.

19. Особливістю національного відродження в Західній Україні було:

- а) роль національного чинника виконувала в основному греко-католицька церква;
- б) сталі традиції української державності;
- в) сприятлива політика австрійського уряду;
- г) спільна українсько-польська боротьба за національні права.

20. В якому місті підросійської України у 1805 році було засновано перший університет :

- а) Київ;
- б) Харків
- в) Одеса;
- г) Чернігів.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ ТА ДОПОВІДЕЙ

1. Українські романтики і народна культура.
2. Розвиток українського театру ХІХ ст.
3. Культура Слобожанщини ХІХ ст.
4. Роль та місце Івана Франка в історії української культури.
5. Українська реалістична проза другої половини ХІХ ст. як джерело для дослідження історії повсякденності та української ментальності.
6. Т. Шевченко й Кирило-Мефодіївське братство.
7. Польський визвольний рух і Україна.
8. Українська політична думка другої половини ХІХ ст. М. Драгоманов.
9. «Історія Русів» – перша політична історія України.
10. Чотири Універсали Центральної Ради.
11. Українські художники-модерністи (Кандинський, Малевич).
12. Українська культура і нові мистецькі течії початку ХХ ст.
13. Національне питання в розробках перших українських партій.
14. Українське питання в Російській Думі.
15. Український національний рух в роки Першої світової війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Д. Історія України. К., 2016. С.213-284, 285-354.
2. Греченко В. А., Кушнерук В. А., Режко В. А., Чорний І.В. Історія світової та української культури. К., 2002. С.392-430.
3. Греченко В. А., Чорний І.В. Історія світової та української культури: Довідник. К., 2009. С.327-356.
4. Греченко В.А., Історія України: Модульний курс. Х., 2009.
5. Історія державності України. Керівник авт. кол. В.Греченко. Харків, 2004.
6. Історія та культура України: навчальний посібник / Уклад. Дедурін Г. Г., Іванов С. Ю., Чорний І. В. Харків: ХНУВС, 2017. С.42-61.
7. Історія України в особах. ХІХ–ХХ ст. К., 1995.
8. Історія української культури. У п'яти томах [Текст] / Ред. Б.Є. Патон. К.: Наукова думка, 2001. Том 4. / Ред. Г.А. Скрипник. - 2005. - 1296 с.
9. Історія української культури. У п'яти томах [Текст] / Ред. Б.Є. Патон. К.: Наукова думка, 2001. Том 5. Кн.1-4. 2013.
10. Крип'якевич І. П. Історія України. Львів, 1990.
11. Крип'якевич І. П. Історія української культури. К., 1994.
12. Огієнко І. І. Українська культура. К., 1992.

13. Павко А. І. Політичні партії, організації в Україні. Кінець ХІХ – початок ХХ століття: зародження, еволюція, діяльність, історична доля. К., 1999
14. Попович М. В. Нарис історії культури України. К., 1998. С.290-548
15. Субтельний О. М. Україна: історія. – К., 1994. – С.184-294, 296-332.
16. Шевчук В.П., Тараненко М.П. Історія української державності. К., 1999.
17. Україна і світ. Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. К., 1994.
18. Україна: політична історія ХХ-ХХІ століть. К., 2007.

ТЕМА № 4 УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ ТА КУЛЬТУРА У НОВІТНЮ ДОБУ (1917 – 2018)

Семінарське заняття № 4 Українська державність та культура у новітню добу (1917 – 2018)

Навчальна мета заняття: Охарактеризувати розвиток українських земель у міжвоєнний період. Розглянути вплив політики українізації на стан національної культури 1920-х рр. Встановити роль України в роки Другої світової війни. Окремо проаналізувати особливості українського дисидентства та феномену «шістдесятництва». Розібрати проблеми, здобутки та перспективи національно-культурного розвитку України на сучасному етапі.

Навчальні питання:

1. Радянська Україна у 1920-х роках: неп, українізація.
2. УРСР в умовах тоталітарного режиму.
3. Друга світова війна та Україна. Повоєнна відбудова.
4. Розвиток УРСР у 1950-х – 80-х рр. Українська радянська культура.
5. Перші кроки державотворення (1991 – 1996 рр.).
6. Соціально-економічний розвиток України на сучасному етапі.
7. Український культурний простір в умовах незалежності.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Висвітлюючи *перший пункт*, треба зупинитись на питанні створення УРСР, уряду Ради Народних Комісарів та представницьких органів на місцях, розкрити умови прийняття та сутність першої Конституції УРСР. Як окремий напрямок соціально-економічної політики радянської влади необхідно розглянути політику воєнного комунізму, розкрити основні засади, принципи цієї політики та їх втілення на місцях. Необхідно висвітлити, якими були характерні риси політики воєнного комунізму, до яких наслідків вони призвели, проаналізувати продрозкладку як головний елемент політики воєнного комунізму, розкрити її сутність. Слід також зупинитись на наслідках, які мала

для України політика воєнного комунізму, розповісти про акції протесту селян проти цієї політики. Чому більшовики змушені були відмовитися від політики «воєнного комунізму» і дозволити функціонування приватного підприємництва? Проаналізуйте кожен із основних заходів непу. Чи були ці особливості на користь українського селянина чи навпаки – означали його повну дискримінацію порівняно з російським?

Дайте визначення політики індустріалізації. Якими були її основні джерела та досягнення? Що таке «розкуркулювання»? Охарактеризуйте економічну ефективність колгоспів. У чому були причини голодомору 1932-1933 рр.?

Розглядаючи *друге питання* про утвердження сталінського тоталітарного режиму в Україні, згадайте, що означає поняття «тоталітарний режим», чому він виник у СРСР і як утвердився в Україні. Поясніть, якими були причини переходу сталінського тоталітарного режиму до широкого та систематичного терору проти власного народу саме наприкінці 20-х рр. ХХ ст.? Охарактеризуйте хід та суть основних політичних процесів, які відбувались у цей час в Україні: «шахтинську справу», «Спілки визволення України», «Українського національного центру» і тощо. У чому виявлялася антиукраїнська спрямованість цих процесів? Як їх можна оцінити їх точки зору сьогодення? Наведіть приклади масових репресій в Україні у 1937-1939 рр. Чи спиноло репресії прийняття Конституції СРСР 1936 р. та Конституції УРСР 1937 р.? У чому виявлялася абсолютизація держави за цими конституціями? Дайте характеристику основним рисам радянського тоталітарного режиму в 30-ті рр. ХХ ст. У чому виявлялися його економічна, правова, організаційна, соціально-психологічна, оперативна та репресивна складові? Також висвітліть наслідки пакту Рібентропа-Молотова для України, процес приєднання Західної України до УРСР, «радянізацію» західноукраїнських земель.

Підготовку до *третього питання* слід розпочати з періодизації Другої світової війни. Чому вона поділяється саме на такі періоди? Охарактеризуйте становище на окупованій німецько-нацистськими військами території. Як було розчленовано територію України? У чому виявлялася антигуманність і расизм політики німецьких окупантів? Необхідно висвітлити основні напрямки Руху Опору в Україні. Які етапи в своєму розвитку пройшов радянський партизанський рух? Чому на першому етапі дії радянських партизан були малоефективними? Назвіть найзначніших командирів українського партизанського руху, охарактеризуйте їх діяльність. Коли і як виникла УПА? Якими були основні методи боротьби, яку застосовувала УПА? У чому були особливості та складність діяльності ОУН у цей час? У чому були причини перемоги Червоної Армії? Якими були втрати республіки за роки німецької окупації? Охарактеризуйте становище, що склалося в промисловості та сільському господарстві у перші роки після звільнення.

Під час розгляду *четвертого питання* стосовно розвитку УРСР у 1950-х – 80-х рр. слід зосередити увагу на таких основних етапах, як хрущовська «відлига», доба «застою» та «перебудова». Здобувачі вищої освіти мають

з'ясувати основні причини кризи радянської моделі та етапи становлення національного руху. Необхідно розглянути головні етапи та тенденції розвитку української культури. Охарактеризуйте основні стилі та напрямки літератури і мистецтва в Україні на початку ХХ ст. Простежте зв'язок між політикою і станом освіти. Розгляньте основні літературні течії в Україні та їх представників. Проаналізуйте формування ідеологічних засад соціалістичної культури. Тоталітарні режими і культурні процеси у СРСР в 1930-х рр. Що таке «соцреалізм» та які наслідки він мав для духовного життя України? Охарактеризуйте основні тенденції розвитку української культури у другій половині ХХ ст.

Після епохи тоталітаризму хрущовська «відлига» стала для культурного життя України помітним національним пробудженням й очищенням. Було переглянуто деякі стереотипи культурної політики, зростає інтерес до національних духовних цінностей, розгорнулась реабілітація репресивних діячів науки і культури. Зупиніться на причинах, що сприяли формуванню молодого покоління так званих «шістдесятників» (насамперед, письменників): Л.Костенко, В.Симоненко, І.Драч, Є.Гуцало, В.Стус. Проти чого вони активно протестували? 70-ті роки – найбільш складний і суперечливий період розвитку української культури ХХ століття, який можна сміливо назвати кризою «адміністративного свавілля» радянської влади в Україні по відношенню до творчої літературної інтелігенції. Наведіть приклади. Фольклорні традиції українського мистецтва. «Квітковий іконопис» Катерини Білокур. Чому Тетяну Яблонську називали «стихійним екзистенціалістом»? Догматизм і плакатність у творчості українських художників.

Невід'ємною частиною української культури було кіномистецтво. Саме наприкінці 50-х – 80-ті роки відбувається відродження українського кіно, яке прийнято називати «поетичним». Чому? У серпні 1975 р. в СРСР був опублікований повний текст Заключного акта Гельсінської наради з питань безпеки та співробітництва в Європі, включаючи статті щодо прав людини. Серед них була й стаття про неприпустимість переслідування громадян за політичні переконання. Як ці норми міжнародного права вплинули на дисидентський рух? Чому дисидентський рух не став масовим? Яке він мав значення в розвитку й поглибленні системної кризи радянського ладу? Поясніть основні ознаки політика русифікації. здійснювалася загальноосвітня школа. Доведіть, що витіснення української мови було у цей час продуманим і комплексним.

Розглядаючи *п'яте питання* плану семінарського заняття, слід проаналізувати суспільно-політичну та економічну ситуацію, яка склалась у СРСР наприкінці 80-х – на початку 90-х рр., чітко визначити чинники, що прискорили серпневі події 1991 року, показати їх наслідки. У зв'язку з цим необхідно пригадати хід подій в Україні після спроби державного перевороту в Москві та дати їм оцінку. Слід проаналізувати особливості політичного розвитку молодого держави Україна, охарактеризувати основні етапи становлення політичної системи республіки, всебічно розкрити складнощі та

труднощі цього процесу. Для цього необхідно показати, як на підставі нової Конституції України розвиваються сучасні політичні процеси. Розкрийте суть «помаранчевої революції» та причини кризи режиму В. Януковича, що привела до подій «Євромайдану». Проаналізуйте програми основних політичних партій та діяльність уряду республіки на нинішньому етапі її розвитку.

Висвітлюючи *шосте питання*, перш за все слід розібратись у причинах економічної кризи в Україні та показати її наслідки. Також необхідно розкрити основні принципи економічної політики урядів України за останні десять років, насамперед, здійснення приватизації, становлення приватної власності у різних формах функціонування, соціальні аспекти розвитку республіки. Слід мати на увазі, що зовнішня політика України (формування її пріоритетів) багато в чому нерозривно пов'язана з політичним та соціально-економічним становищем, яке склалось в Україні. Саме тому зовнішню політику України умовно можна поділити за напрямком дій: у СНД, із Росією, та з країнами ЄС і НАТО. Проаналізуйте досягнення, проблеми та труднощі міжнародної політики України, дайте їй об'єктивну оцінку.

У *сьомому питанні* слід зупинитися на сучасному стані української культури. Які зміни відбулися в цій сфері протягом останньої чверті століття. Проаналізуйте ті труднощі трансформації суспільно-економічного ладу, що зумовили кризу, яка найболючіше вплинула на культуру. Відкрився доступ до цінностей світової культури, раніше неможливий через ідеологічні заборони. Однак в Україну передусім ринула низькопробна масова культура, що пропагує насилля, розбещеність, уседозволеність, бездуховність. Відсутність імунітету до антикультури створила серйозну загрозу для морального здоров'я нації. Розкрийте поняття «масова культура». Важливим аспектом культурної політики є її мовна складова. Конституція України визнає одну державну мову - українську. Перепис 2001 р. показав, що вона є рідною для 67,5 відсотка населення України. Які фактори впливають на актуальність мовного питання по сьогоднішній день?

Постмодернізм як переосмислення всієї традиційної культури. Які актуальні проблеми стоять перед українською культурою? Що таке надмірний «патерналізм» держави? У чому криються причини сьогоднішнього падіння культури серед пересічних громадян України? Сучасний стан культури в Україні характеризується розмиванням і поступовою комерціалізацією та маргіналізацією культурних і духовних цінностей у суспільному житті. Визначте подальші перспективи розвитку української культури.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Назвіть причини відмови радянського уряду від політики «воєнного комунізму» і переходу до непу. Чому було згорнуто нову економічну політику?
2. Виявіть причини встановлення тоталітарного режиму в СРСР.
3. Які позитивні та негативні результати індустріалізації в Україні?

4. У чому сутність, методи впровадження і головні прорахунки політики радянської Західної України?
5. До яких результатів призвів революційно-визвольний рух 20–30-х рр. на Західній Україні?
6. Чи можна встановити причинно-наслідковий зв'язок між радянською політикою колективізації та голодомором 1932-1933 рр. в Україні?
7. Якими були наслідки Другої світової війни для України?
8. У чому полягала суперечливість соціально-економічних реформ 50-60-х років?
9. Чому у повоєнне десятиріччя посилились політичні репресії в Україні?
10. У чому полягали особливості українського дисидентського руху 60-70-х років ХХ ст.?
11. Охарактеризуйте специфіку «постмодернізму» як типу культури та проаналізуйте його прояви в українській культурі.
12. Які риси характеризують сучасну українську міську культуру? Охарактеризуйте її регіональні особливості.
13. Охарактеризувати культурну стагнацію в Україні другої половини ХХ століття.
14. Якими є роль і місце України в сучасному світі?
15. Назвіть основні проблеми, що постали перед українською культурою в роки розбудови незалежної держави.

ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

Варіант 1

- 1. Під якою назвою увійшов у історію наступ на національну культуру:**
 - а) розстріляне відродження;
 - б) загублене відродження;
 - в) державне відродження;
 - г) забуте відродження
- 2. До якої літературної течії входили М.Зеров, М.Рильський, М.Драй-Хмара:**
 - а) символізм;
 - б) неокласицизм;
 - в) революційний романтизм;
 - г) футуризм.
- 3. Мистецьке об'єднання «Березіль» Лесь Курбас створив у:**
 - а) 1904 р.;
 - б) 1918 р.;
 - в) 1922 р.;
 - г) 1926 р.
- 4. Як називається вид концептуального мистецтва, основним матеріалом для якого є комбінації із побутових речей:**
 - а) колаж;
 - б) поп-арт;

- в) ленд-арт;
- г) боді-арт.

5. Яке визначення адекватно відповідає поняттю «модернізм»:

- а) напрям у культурі, що пориває з традиціями реалізму і веде пошук нових форм;
- б) культурний напрям, що розглядає мистецтво як особливу естетичну сферу, що не має соціального значення;
- в) напрям, основною задачею якого є правдиве відображення реальних подій;
- г) культурний напрям, проиятий вірою у гармонію світу і волю людини.

6. Який із цих факторів не належить до особливостей індустріалізації України у 20 – 30-х років ХХ ст.?

- а) переважний розвиток важкої промисловості;
- б) форсований темп;
- в) плановий характер;
- г) скасування золотого стандарту.

7. Коли Радянська Україна з УСРР була перейменована на УРСР?

- а) 1934 р.;
- б) 1935 р.;
- в) 1937 р.;
- г) 1938 р.

8. Хто із цих військовиків очолював партизанські загони у роки Другої світової війни?

- а) Г. Жуков;
- б) М. Кирпонос;
- в) О. Федоров;
- г) І. Тюленєв.

9. Фільм якого українського режисера входить у «12 найкращих фільмів світу»:

- а) Ю.Ільєнко;
- б) С.Параджанов;
- в) О.Довженко;
- г) П.Чардинін.

10. Як називається комбінація елементів різних стилів та напрямів, що характеризує архітектуру ХХ ст.:

- а) еkleктика;
- б) симбіоз;
- в) запозичення;
- г) наслідування.

11. Шістдесятники:

- а) угруповання культурних діячів, які розпочали свій творчий шлях на межі 50-60-х років і відомі громадською позицією та національною гідністю;

б) наукове товариство України 60-х років, яке здійснювало координаційну діяльність у країні щодо поживлення літературного процесу та актуалізації його тематики;

в) культурно-просвітницька та літературно-художня організація українських митців, що виникла на межі 50-60-х рр. і вимушено припинила свою діяльність на початку 80-х років.

12. Коли було прийнято закон «Про мови» в Українській РСР?

а) 1987 р.

б) 1988 р.

в) 1989 р.

г) 1990 р.

13. Як називається український парламент?

а) Державна Дума;

б) Державна Рада;

в) Верховна Рада;

г) Національна Рада.

14. Назвіть прізвище першого космонавта незалежної України:

а) Ю. Гагарін;

б) Г. Тітов;

в) П. Попович;

г) Л. Каденюк.

15. Декларацію про державний суверенітет України було проголошено:

а) 1 грудня 1991 р.;

б) 16 липня 1990 р.;

в) 24 серпня 1991 р.

16. Першими незалежність України визнали:

а) Росія та Китай;

б) Франція та Англія;

в) Канада та Польща;

г) Литва та Латвія.

17. Чим можна пояснити появу масової культури:

а) кризою елітарної культури на початку ХХ ст.;

б) здешевленням предметів культури;

в) переорієнтацією виробництва на масового споживача і демократизацією суспільства;

г) політичним втручанням.

18. Назвіть основний критерій у ставленні офіційних органів радянської влади до творів мистецтва і літератури:

а) поетичність;

б) досконала форма твору;

в) класовий підхід;

г) популярність.

19. Коли в науці почали використовувати поняття «контркультура» для позначення молодіжного руху на Заході і:

- а) 50 - 60-ті роки ХХ ст.;
- б) 60 – 70-ті роки ХХ ст.;
- в) 70 – 80-ті роки ХХ ст.;
- г) 80 – 90-ті роки ХХ ст.

20. Який новий вид реалізму з'являється в 30-х роках ХХ ст.:

- а) соціалістичний реалізм;
- б) критичний реалізм;
- в) історичний реалізм;
- г) аналітичний реалізм.

Варіант 2

1. До якого стилю мистецтва належить Держпром в Харкові:

- а) конструктивізм;
- б) романський;
- в) модерн;
- г) класицизм.

2. Хто був основним ідеологом українського інтегрального націоналізму в міжвоєнний період (20-30 р.р. ХХ ст.?)

- а) С. Бандера;
- б) А. Мельник;
- в) Д. Донцов;
- г) Є. Коновалець.

3. Який з цих елементів мав бути зображений на Державному Гербі Карпатської України ?

- а) Золотий Лев;
- б) Ведмідь;
- в) Козак з мушкетом;
- г) Орел.

4. Хто вважається засновником «українського поетичного кіномистецтва»:

- а) Ю.Ільєнко;
- б) С.Параджанов;
- в) О.Довженко;
- г) П.Чардинін.

5. Як називався націоналістичний рух Опору в роки Другої світової війни:

- а) гайдамаки;
- б) «Лісова Січ»;
- в) левенці;
- г) УПА.

6. Назвіть дві теорії будівництва, що склалися в архітектурі ХХ ст.:

- а) урбаністична та дезурбаністична;

- б) культова та побутова;
- в) сільська та міська;
- г) класична та новітня

7. Позначте країну, до складу якої після окупації України нацисти включили українську територію під назвою «Трансністрія»:

- а) Польща;
- б) Румунія;
- в) Німеччина;
- г) Угорщина;

8. Як називався радянський рух Опору німецькій окупації в роки Другої світової війни:

- а) гайдамаки;
- б) «зелені»;
- в) самооборона;
- г) партизани.

9. Коли було створено УПА:

- а) червень 1941 р.;
- б) грудень 1941 р.;
- в) жовтень 1942 р.;
- г) грудень 1942 р..

10. Коли територія України остаточно була звільнена від німецько-фашистських загарбників:

- а) вересень 1944 р.;
- б) жовтень 1944 р.;
- в) листопад 1944 р.;
- г) грудень 1944 р.

11. Хто є автором вірша «Любіть Україну!», який було піддано критиці за часів «жданівщини»:

- а) П. Тичина;
- б) М. Рильський;
- в) В. Сосюра;
- г) М. Бажан.

12. Вкажіть чим був викликаний голод на Україні в 1946 – 1947 рр.:

1) великою посухою; 2) надмірними хлібозаготівля ми; 3) поганою роботою колгоспників; 4) діяльністю УПА.

- а) 1,2;
- б) 2,3;
- в) 3,4;
- г) 1,4.

13. Що таке «відлига»:

- а) весняне потепління;
- б) лібералізація радянського політичного режиму у 50-60-их рр.;
- в) покращення відносин між СРСР та США;
- г) національне відродження України.

14. Яку основну мету мав закон «Про реформування освіти», прийнятий у 1958 – 1959 рр.:

- а) відродження національної школи;
- б) поєднання загальноосвітнього і політехнічного навчання;
- в) деідеологізацію навчання
- г) заборону викладання українською мовою

15. Хто із цих діячів не належав до дисидентів:

- а) Л. Лук'яненко;
- б) В. Чорновіл;
- в) М. Руденко;
- г) М. Бажан.

16. Яка форма правління була встановлена в Україні згідно з Конституцією 1996 року:

- а) президентська;
- б) президенсько-парламентська;
- в) парламентсько-президенська;
- г) парламентська.

17. З яких слів починається Державний гімн України:

- а) Ще не вмерла України ...;
- б) Боже єдиний великий нам Україну храни...;
- в) Земле моя ...;
- г) За світ встали козаченьки ...;

18. Які кольори Державного прапора України:

- а) синій і червоний;
- б) синій і жовтий;
- в) жовтий і білий;
- г) жовтий і зелений;

19. Провідний напрям в архітектурі СРСР з кінця 30-х до кінця 50-х років ХХ ст.:

- а) ампір;
- б) конструктивізм;
- в) раціоналізм;
- г) класицизм

20. Позначте письменників-постмодерністів (2 правильні відповіді):

- а) Оксана Забужко;
- б) Ліна Костенко;
- в) Юрій Андрухович;
- г) Генрі Лайон Олді.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ ТА ДОПОВІДЕЙ

1. Становлення і розвиток українського кінематографу.
2. Драматургія і театр в Україні ХХ ст.: від Курбаса до Жолдака.
3. Українське питання напередодні Другої світової війни.
4. Харків у період німецької окупації.

5. Українська інтелігенція та держава в умовах окупаційного режиму.
6. УПА і радянські партизани.
7. Наслідки та уроки Другої світової війни.
8. Голод 1946 – 1947 рр. в Україні.
9. Хрущовська «відлига» в Україні.
10. Дисидентський рух в Україні.
11. Вплив «шістдесятників» на розвиток української культури.
12. Структурні зміни в політичній системі України після проголошення незалежності.
13. Основні політичні партії в Україні на сучасному етапі.
14. Прийняття Конституції України та її історичне значення.
15. Україна на шляху євроінтеграції.
16. Постмодернізм в сучасній українській культурі.
17. Сучасні літературні угруповання в українській літературі.
18. Нові синтетичні форми та види мистецтва ХХ ст.
19. Становлення і розвиток органів внутрішніх справ України.
20. Проблеми та досягнення української культури доби незалежності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О. М., Греченко В. А. Влада в Україні на зламі двох тисячоліть. Х., 2000.
2. Баран В. К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів, 2003.
3. Бойко О. Д. Історія України. К., 2016. С.365-647.
4. Греченко В. А., Чорний І. В. Історія світової та української культури: Довідник. К., 2009. С.381-408.
5. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації. ХІХ-ХХ століття. К., 2000.
6. Енциклопедія постмодернізму. — К., 2002.
7. Забужко О.С. Філософія української ідеї. – К., 1993.
8. Історія державності України/ Керівник авт. кол. В.Греченко. Харків, 2004.
9. Історія та культура України: навчальний посібник / Уклад. Дедурін Г. Г., Іванов С. Ю., Чорний І. В. Харків: ХНУВС, 2017. С.61-74.
10. Історія української культури. У п'яти томах [Текст] / Ред. Б.Є. Патон. К.: Наукова думка, 2001-2013.
11. Крип'якевич І. П. Історія України. Львів, 1990.
12. Крип'якевич І. П. Історія української культури. К., 1994.
13. Огієнко І. І. Українська культура. – К., 1992.
14. Попович М. В. Нарис історії культури України. К., 1998. С.549-715.
15. Субтельний О. М. Україна: історія. К., 1994. С.332-496.
16. ХХІ век: мир между прошлым и будущим. Культура как системообразующий фактор международной и национальной безопасности. К., 2004.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Бойко О. Д. Історія України. К., 2016.
2. Греченко В. А., Кушнерук В. А., Режко В. А., Чорний І. В. Історія світової та української культури. К., 2002.
3. Греченко В. А., Чорний І. В. Історія світової та української культури: Довідник К., 2009.
4. Греченко В. А. Історія України: Модульний курс. Х., 2009.
5. Історія державності України / Керівник авт. кол. В.Греченко. Харків, 2004.
6. Історія та культура України: навчальний посібник / Уклад. Дедурін Г. Г., Іванов С. Ю., Чорний І. В. Харків: ХНУВС, 2017.
7. Історія української культури. У п'яти томах [Текст] / Ред. Б.Є. Патон. К.: Наукова думка, 2001-2013.
8. Крип'якевич І. П. Історія України. Львів, 1990.
9. Крип'якевич І. П. Історія української культури. К., 1994.
10. Огієнко І. І. Українська культура. К., 1992.
11. Попович М. В. Нарис історії культури України. К., 1986.
12. Субтельний О. М. Україна: історія. К., 1994.

ДОДАТКОВА

1. Горбаченко Т. Г. Вплив християнства на становлення писемної культури Русі-України: релігієзнавчо-філософський аспект. К., 2001.
2. Залізняк Л.Л. Походження українців: між наукою та ідеологією. К., 2008.
3. Історія релігії в Україні. Навчальний посібник. К., 1999.
4. Історія Русів. К., 1991.
5. Історія української культури: В 5-ти т. К., 2001.
6. Історія українського мистецтва: В 6-ти т. К., 1991
7. Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. К., 2004.
8. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура. К., 2002.
9. Подольська Є.А. та ін. Етнічність, релігія, нація. Х., 2003.
10. Розумний М.М. Українська ідея на тлі цивілізації. К., 2000.
11. Теорія та практика формування української національної ідеї. К., 2008.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://history.org.ua/uk>
2. <http://litopys.org.ua/>
3. <http://www.ukrhistory.narod.ru/>
4. <http://cossackdom.com/>
5. <http://historyua.narod.ru/>
6. <http://history.com.ua/>

Навчальне видання

Історія та культура України: методичні матеріали до семінарських занять для слухачів заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за напрямом підготовки «правоохоронна діяльність»

Упорядники: Чорний Ігор Віталійович
Перцева Вікторія Анатоліївна
Іванов Станіслав Юрійович

Підп. до др. 16.04.2019. Формат 60x90/16. Папір газ. Друк. офс. Ум. др. арк. 3,4. Ум. – вид. арк. 3,7. Тираж 100 прим.

Харківський національний університет внутрішніх справ, 61080, Харків, пр. Льва Ландау, 27.

Копіювально-помножувальний центр, 61153, Харків, пр. Ювілейний, 54-а.